МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»

До захисту
Завідувач кафедри публічного управління
та державної служби
к.держ.упр., доц. Набока Л.В.
_____

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»
281 Публічне управління та адміністрування
28 Публічне управління та адміністрування

Виконавець
здобувач 2 курсу, групи ЗПУА-2-23 Кахнич М.Т.

Науковий керівник
к.держ.упр., доц. Білоконь М.В.

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна геополітична реальність характеризується складним комплексом взаємопов'язаних викликів, які потребують не лише реактивних дій, але й випереджувальних стратегій, спрямованих на усунення глибинних передумов виникнення потенційних загроз. Особливо рельєфно це проявляється в контексті України, яка перебуває в епіцентрі глобальних випробувань у сфері національної безпеки, серед яких домінує збройна агресія Російської Федерації.

Динаміка міжнародних відносин сьогодення детермінована комплексом глобальних викликів, що прямо або опосередковано впливають на безпекове середовище різних держав. Серед таких викликів – тероризм, гібридні конфлікти, світові пандемії та процеси радикалізації етнічних спільнот. Для України ці ризики становлять не абстрактну, а цілком реальну загрозу, протидію якій здійснюють як офіційні державні інституції, так і громадянське суспільство.

Означені обставини актуалізують потребу формування принципово нової, адаптивної системи національної безпеки, здатної не лише реагувати на виклики, але й упереджувати їх виникнення, мінімізуючи потенційні ризики на випередження.

Мета дослідження – дослідити особливості системи забезпечення національної безпеки та запропонувати шляхи вдосконалення публічного управління у сфері національної безпеки та протидії гібридним загрозам.

Завдання дослідження:

1. Вивчити теоретичні засади публічного управління у сфері національної безпеки.
2. Дослідити ретроспективу розвитку розвитку поняття гібридна війна Окреслити нормативно-правове забезпечення публічного управління в сфері національної безпеки.
3. Проаналізувати український та міжнародний досвід реагування та

протидія гібридним загрозам.

4. Визначити перспективи стратегічного планування у сфері національної безпеки в умовах гібридних загроз.

5. Запропонувати шляхи вдосконалення публічного управління у сфері національної безпеки та протидії гібридним загрозам.

Об'єкт дослідження – національна безпека.

Предмет дослідження – Публічне управління у сфері національної безпеки та протидії гібридним загрозам**.**

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових та спеціально-наукових методів, зокрема: аналізу, синтезу, дедукції, індукції, абстрагування, узагальнення, системний та структурно-функціональний, порівняльно-правовий, формально-юридичний. Використання методів аналізу, синтезу, системного та структурно-функціонального методів дало змогу дослідити основні складові механізми забезпечення національної безпеки у протидії гібридним загрозам. Застосування структурно-функціонального методу сприяло всебічному дослідженню взаємодії компонентів системи. Порівняльно-правовий метод використано при вивченні зарубіжного досвіду роботи механізмів забезпечення національної безпеки у інформаційному просторі.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення отриманих результатів даного дослідження полягає у можливості їх застосування для вдосконалення системи публічного управління у сфері національної безпеки, зокрема у протидії гібридним загрозам. Результати роботи можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування для стратегічного планування, аналізу ризиків, розробки нормативно-правових актів і впровадження інноваційних підходів у сфері забезпечення безпеки.

Запропоновані рекомендації можуть знайти практичне застосування при удосконаленні методів протидії гібридним загрозам, зокрема в інформаційному просторі, а також в організації ефективної міжвідомчої взаємодії та координації

між державними і недержавними суб’єктами. Отримані висновки можуть бути впроваджені у навчальні програми для підготовки кадрів у сфері національної безпеки, а також у спеціалізовані курси для службовців органів виконавчої влади.

Крім того, матеріали дослідження можуть стати основою для подальших наукових розробок з проблематики забезпечення національної безпеки та протидії сучасним викликам і загрозам, що сприятиме формуванню адаптивної, інтегрованої системи безпеки в Україні.

Апробація результатів роботи. Магістерська кваліфікаційна робота самостійно виконана шляхом аналітичного дослідження та його узагальнення. Усі результати отримані за допомогою самостійного опрацювання та аналізу і синтезу отриманих даних.

Отримані в результаті проведеної роботи теоретичні висновки і практичні пропозиції обговорювалися на засіданні кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та можуть бути використані в науково-дослідній роботі кафедри.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Теоретичні засади публічного управління у сфері національної безпеки

Конституційні основи національної безпеки України закріплені у статті 17 Основного Закону, яка проголошує, що захист суверенітету, територіальної цілісності, економічної та інформаційної безпеки держави є фундаментальним обов'язком усього українського народу. Це конституційне положення підкреслює визначальну роль забезпечення національної безпеки в процесі державотворення та сталого розвитку країни [16].

Проблематика безпеки має універсальний характер і є надзвичайно важливою для будь-якої держави та людської спільноти загалом. Безпека становить базову потребу кожної особистості, незалежно від її соціального статусу, етнічного походження чи географічного розташування. У контексті сучасних геополітичних викликів, особливо під час збройної агресії російської федерації проти України, питання забезпечення безпеки набуває екзистенційного значення.

Варто наголосити, що в демократичній, соціально орієнтованій правовій державі найвищою цінністю проголошується людське життя. Ця теза знаходить своє відображення не лише в українському законодавстві, але й у міжнародно-правових документах, зокрема в Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року [26].

Реагуючи на сучасні безпекові виклики, українська держава впроваджує принципово нові підходи до забезпечення національної безпеки. Стратегія державної безпеки, затверджена Президентом України у лютому 2022 року,

передбачає кардинальну трансформацію державної політики у безпековій сфері. Основними напрямками такої трансформації є:

1. Впровадження проактивної моделі управління ризиками;
2. Удосконалення вітчизняної нормативно-правової бази;
3. Гармонізація законодавства з європейськими та євроатлантичними стандартами [22].

У науковому дискурсі вітчизняних фахівців державного управління значна увага приділяється вивченню феномену «публічної адміністрації». Переважна більшість наукових розвідок зосереджена на комплексному аналізі правової природи адміністративних процесів у демократичних інституціях.

Еволюція наукової думки призвела до формування сучасного концептуального розуміння публічного адміністрування, яке охоплює декілька ключових аспектів:

1. Інституційний вимір – сукупність органів, установ, організацій та приватних осіб, уповноважених здійснювати адміністративні функції;
2. Функціональний вимір – адміністративна діяльність, спрямована на реалізацію суспільних інтересів;
3. Управлінський вимір – комплексна сфера управління публічним сектором.

Принципова новизна сучасного підходу полягає у чіткому розмежуванні понять «державне управління» та «державне адміністрування». Цей методологічний поступ став результатом ґрунтовного аналізу практики публічного управління та подальшого розвитку відповідної теоретичної бази.

У сучасному адміністративному просторі низки держав відбуваються кардинальні трансформації управлінських парадигм. Відомий дослідник адміністративного права Ернст Форстгофф влучно охарактеризував цей процес як еволюційний перехід публічної адміністрації від жорстко формалізованої, централізованої бюрократичної моделі до більш гнучкої, децентралізованої системи управління.

Принципово нова модель адміністративної організації передбачає

збереження ієрархічної структури прийняття рішень, але водночас запроваджує принципово інші механізми комунікації та взаємодії. Характерними особливостями такої системи стають горизонтальні зв'язки, кооперативні відносини та мережева взаємодія між різними інституційними утвореннями [1].

Стратегічний та оперативний контролінг виступає індикатором якісних змін у публічному управлінні, демонструючи здатність адміністративних систем до самоорганізації та адаптації. Ця концепція має потужний потенціал для впровадження в різних сферах державного управління, особливо в контексті забезпечення національної безпеки та оборони.

Застосування такого підходу в секторі national security дозволяє розширити традиційне розуміння публічної адміністрації. Тепер це не лише сукупність державних органів, а складна інтегрована система, що включає державні установи, організації та приватних суб'єктів, здатних виконувати адміністративні функції у сфері забезпечення національної безпеки.

Науковець Д. Беззубов пропонує комплексний погляд на механізми забезпечення національної безпеки, виділяючи два ключові блоки:

1. Ідентифікація та системний аналіз потенційних загроз, які можуть становити небезпеку для функціонування суспільства.

2. Розроблення превентивних механізмів мінімізації негативних наслідків від реальних загроз та створення сприятливого середовища для всебічного розвитку соціальних інституцій.

Публічне адміністрування у сфері національної безпеки та оборони характеризується високою динамічністю та водночас стійкістю базових принципів:

– Комплексний характер впливу на всі гілки державної влади (виконавчу, законодавчу, судову) та забезпечення їх системної взаємодії;

– Активна роль у формуванні державної політики та безпосередня причетність до політичних процесів;

– Принципова відмінність від приватного адміністрування;

– Здатність до міжсекторальної комунікації та взаємодії з різними

суспільними групами й індивідами під час надання публічних послуг.

Такий підхід дозволяє сформувати більш гнучку, адаптивну систему публічного управління, здатну ефективно реагувати на виклики та загрози сучасного глобалізованого світу [10, с.45-49].

Принципово важливим є розуміння того, що трансформація адміністративних моделей – це не формальна зміна структур, а глибинна перебудова управлінської філософії, яка передбачає перехід від адміністрування до партнерства, від контролю – до співучасті, від стійкої ієрархії – до мережевої взаємодії.

Запропонована модель публічної адміністрації має потужний потенціал для підвищення ефективності державного управління в секторі безпеки та оборони, забезпечення гнучкості та адаптивності адміністративних систем в умовах постійних суспільних трансформаці].

Система публічної адміністрації в контексті забезпечення національної безпеки та оборони України представляє собою складний і багатогранний механізм, який включає як державні, так і недержавні структури. Ці інституції становлять фундаментальну основу реалізації державної політики у сфері захисту національних інтересів та протидії потенційним загрозам.

Варто детально розглянути наукові підходи до розуміння категорії «публічна адміністрація». Відомий дослідник І. Патерило пропонує досить комплексне визначення, яке розкриває сутність цього поняття. Вона характеризує публічну адміністрацію як сукупність суб'єктів права, які:

– Функціонують на підставі національних нормативних документів
– Мають адміністративні акти про делегування повноважень
– Реалізують публічні функції державного або місцевого рівня
– Здійснюють управлінську діяльність через власні або делеговані повноваження

Система забезпечення національної безпеки та оборони України має надзвичайно розгалужену структуру. Її ключовими компонентами є:

– Державні органи з чітко визначеним правовим статусом

– Посадові особи, наділені організаційно-розпорядчими функціями

– Приватні суб'єкти, яким делеговано спеціальні повноваження у сфері безпеки

Науковці наголошують на комплексному характері суб'єктів національної безпеки, до яких відносять: органи державної влади, інститути громадянського суспільства та окремих громадян.

Принципово важливою є теза про те, що ця система є цілісним механізмом, який об'єднує різноманітні структури, створені відповідно до законодавства України. До них належать: військові формування, правоохоронні органи, спеціальні служби та підрозділи.

Основна мета функціонування такої системи – забезпечення комплексного захисту національних цінностей та інтересів від потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз. Досягнення цієї мети відбувається через:

– Проведення спеціальних заходів

– Застосування правового примусу

– Використання збройних сил у межах наданих законодавством повноважень

Принципова особливість системи публічної адміністрації у сфері національної безпеки полягає в її широкому складі, який включає: органи всіх гілок влади, місцеві самоврядні інституції, правоохоронні структури, громадян, громадські об'єднання, які на добровільних засадах беруть участь у забезпеченні безпеки та обороноздатності держави [38].

Для проведення глибокого та всебічного наукового дослідження проблематики національної безпеки принципово важливим є чітке розуміння сутності цього поняття в контексті публічного адміністрування. Фундаментальний аналіз даної категорії передбачає комплексний підхід до вивчення її теоретичних та практичних аспектів.

У аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, підготовленій у 2015 році під назвою «Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України», було всебічно розглянуто

динамічні процеси у безпековій сфері. Дослідники акцентували увагу на нагальній необхідності системної трансформації та модернізації механізмів забезпечення національної безпеки.

Принципово важливим у доповіді стало визначення стратегічних напрямків реформування, що включали:

– Комплексний перегляд існуючого законодавства;

– Формування принципово нової моделі взаємовідносин між різними гілками влади;

– Вдосконалення методологічних підходів до прогнозування та стратегічного планування у безпековій сфері;

– Створення ефективних механізмів міжвідомчої координації.

Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» став важливим документом, що не лише імплементував 17 глобальних цілей сталого розвитку, прийнятих на Саміті ООН, але й підкреслив фундаментальну роль безпеки в державотворчих процесах.

У документі було чітко визначено, що безпека є стратегічною метою та інтегральною складовою сталого розвитку держави. Особлива увага приділялася комплексному забезпеченню безпеки на різних рівнях:

1. Державний рівень: захист державного суверенітету, охорона кордонів, протидія корупційним явищам, забезпечення миру та демократичних перетворень.

2. Соціальний рівень: захист прав та інтересів громадян, соціальна захищеність населення, охорона громадського здоров'я, гарантування особистої безпеки.

3. Економічний рівень: захист приватної власності, створення сприятливих умов для бізнесу, захист інвестицій, забезпечення чесного правосуддя.

Стратегія національної безпеки України 2020 року розширила та деталізувала попередні концептуальні положення. Основними стратегічними

цілями визначено:

– Мінімізація зовнішніх та внутрішніх загроз державному суверенітету
– Відновлення територіальної цілісності
– Забезпечення миру та демократичного поступу
– Європейська та євроатлантична інтеграція

Принципово важливим є те, що в документах стратегічного планування поняття «безпека» розкривається переважно через призму потенційних загроз національним інтересам [27].

Запропоновано досліджувати категорію безпеки через діяльнісний підхід, розглядаючи її як цілеспрямований адміністративний процес. Реалізація такого підходу можлива виключно за умови ефективного використання комплексної системи спроможностей органів влади, а саме: організаційних, правових, адміністративних, технічних, інформаційних, оперативно-розшукових.

Такий системний та багатовекторний підхід дозволяє комплексно та всебічно забезпечити національну безпеку в сучасних динамічних умовах.

В контексті сучасних викликів, що постають перед Україною, Стратегія національної безпеки визначає низку критичних загроз для держави. Серед них особливо виділяються такі системні проблеми як недостатня ефективність державних інституцій, поширення корупційних явищ, послаблення державного управління, значний обсяг тіньового сектору економіки, недосконаліть регуляторної політики та ряд інших викликів, що потребують негайного вирішення.

Важливо відзначити, що до початку широкомасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року, Україна завершила комплексну розробку галузевих безпекових стратегій. Цей процес відбувався в рамках оновленого циклу стратегічного планування, що був започаткований із прийняттям нової редакції Стратегії національної безпеки України (затверджена Указом Президента України № 392/2020 від 14 вересня 2020 року). Детальний аналіз цих стратегічних документів виявив, що, незважаючи на широкий спектр

потенційних загроз у різних сферах, їхні першопричини концентруються навколо відносно обмеженого кола факторів [28].

Стратегія окреслює амбітну мету досягнення стабільного економічного зростання, реалізація якої потребує створення сприятливих умов у багатьох напрямках. Зокрема, особлива увага приділяється таким аспектам:

– Формування конкурентного ринкового середовища
– Подолання монополізації економічних секторів
– Виведення економічних відносин з тіньового сектору
– Забезпечення надійного захисту прав власності
– Зменшення регуляторного тиску на підприємництво
– Створення сприятливого інвестиційного клімату
– Забезпечення стабільності фінансового сектору
– Вдосконалення судової системи
– Розвиток наукового потенціалу та дослідницької інфраструктури
– Налагодження ефективної співпраці між науковцями, державним сектором та бізнесом
– Впровадження інноваційних технологій
– Підтримка розвитку перспективних галузей, особливо у сфері високотехнологічного виробництва
– Розробка механізмів контролю за безпечним впровадженням нових технологій

Однак, варто зазначити, що положення Стратегії не повністю охоплюють всі аспекти інноваційної складової національної безпеки, залишаючи простір для подальшого вдосконалення.

Глибинний аналіз архітектури національної безпеки дозволяє виділити її ключові структурні компоненти. Стратегія служить фундаментальною основою для розробки цілого комплексу документів щодо планування у сфері національної безпеки та оборони, визначаючи конкретні механізми та інструменти її реалізації.

Особливої уваги заслуговує Указ Президента України № 121/2021 від 25

березня 2021 року, яким було затверджено рішення РНБО щодо Стратегії воєнної безпеки України. Цей документ встановлює амбітні цілі у сфері оборонної політики та військового будівництва, зокрема:

– Впровадження ефективної системи управління, базованої на демократичному цивільному контролі та євроатлантичних стандартах;

– Застосування передових інноваційних рішень та сучасних управлінських практик;

– Впровадження спеціалізованого програмного забезпечення для управління обороннними ресурсами;

– Оптимізація процесів визначення та забезпечення оборонних потреб

Ключовим пріоритетом визначено посилення спроможностей Збройних Сил України, включаючи сили територіальної оборони та інші складові оборонного сектору [28].

Діючі в Україні стратегічні документи підкреслюють критичну важливість забезпечення національної безпеки та розвитку відповідних механізмів реалізації безпекової політики. Це тісно пов'язано з досягненням Цілей сталого розвитку України до 2030 року, затверджених відповідним Указом Президента.

Стратегічні пріоритети держави охоплюють:

– Захист національних інтересів у економічній сфері

– Забезпечення сталого розвитку та стабільності

– Активізацію громадянського суспільства

– Підвищення рівня та якості життя населення

– Забезпечення конституційних прав і свобод громадян

Варто наголосити, що ці цілі потребують скоординованих зусиль як з боку державних інституцій, так і активної участі громадянського суспільства для їх успішної реалізації[27].

До складу національної безпеки входять різні аспекти: військовий, економічний, інформаційний, екологічний, продовольчий, соціально-політичний та духовно-моральний. Кожен з цих напрямків має власні специфічні інструменти та методи забезпечення безпеки. Концепція національної безпеки

існує здавна. З давніх часів племена конфліктували між собою, захоплюючи та спустошуючи прилеглі території, грабуючи сусідні народи. Міжплемінні, а згодом міждержавні відносини базувалися переважно на силовому домінуванні. Винайдення зброї масового ураження зробило питання національної безпеки одним із пріоритетних у сучасній світовій політиці.

Загальновідомо, що могутність держави, пов'язана з її збройними силами, напряму залежить від військово-економічного потенціалу. Однак історія демонструє парадоксальні випадки, коли економічно та технічно слабша держава перемагала сильнішого супротивника. Тому важливу роль у забезпеченні національної безпеки відіграє духовно-моральний аспект. На жаль, ця тема ще недостатньо досліджена фахівцями. Духовно-моральна безпека, на нашу думку, полягає у здатності особистості знаходити оптимальні рішення та долати життєві труднощі, спираючись на християнські моральні цінності. Цей аспект національної безпеки особливо актуальний в умовах сучасного ринкового суспільства, де матеріальні цінності, багатство та прибуток стали основними критеріями оцінки людини.

Вітчизняні медіа активно висвітлюють тему багатства, демонструючи статки невеликої групи олігархів, політиків та представників шоу-бізнесу, які часто хизуються ними. На жаль, майже втрачені традиції меценатства та благодійності, які існували в Україні. Багато великих підприємців початку XX століття робили значний внесок у вирішення соціально-економічних проблем суспільства. У системі духовно-моральної безпеки важливе місце займає популяризація праці, трудових відносин та поваги до працівників. На жаль, ця тема рідко висвітлюється у ЗМІ. Важливо пам'ятати, що капітал та прибуток створюються саме працею. Підтримка працівників має стати одним із пріоритетів держави у забезпеченні духовно-моральної безпеки. Забезпечення духовно-моральної безпеки передбачає механізми духовно-морального виховання: залучення молоді до багатої культурної спадщини українського народу, вивчення української класики, історії, висвітлення героїчних подвигів народу у захисті Батьківщини в різні історичні періоди. При цьому важливо

відновлювати історичну правду, розкриваючи «білі плями» української історії.

Сучасний етап розвитку нашої держави характеризується відкриттям нових перспектив для розвитку системної співпраці зі світовою спільнотою на засадах демократичних цінностей та свободи, водночас спостерігається протидія євроінтеграційним прагненням України з боку деяких країн. У Стратегії національної безпеки України підкреслюється, що «довготривала російська загроза та фундаментальні трансформації у внутрішньому та зовнішньому безпековому середовищі України вимагають формування оновленої системи забезпечення національної безпеки України» [29].

Такі обставини по-новому висвітлюють ключове завдання держави – гарантування безпеки та оборони суспільства і нації для забезпечення їх стабільного розвитку та збереження їхнього потенціалу й ідентичності. Державні інтереси, спрямовані на розуміння та конкретизацію об'єктивних потреб суспільства, нації та державної влади, залежать від політичної й економічної ситуації та ефективної координації діяльності державних органів. В цілому систему забезпечення національної безпеки й оборони можна визначити як комплекс заходів, що впроваджуються державними органами, громадськими організаціями, соціальними групами та окремими громадянами для захисту національних інтересів від різноманітних загроз.

Таким чином, систему забезпечення національної безпеки й оборони можна розглядати як єдність двох взаємопов'язаних компонентів: реалізації національних інтересів в умовах протидії загрозам та функціонування органів державного управління.

1.2 Ретроспектива розвитку поняття гібридна війна

У контексті сучасних викликів національній безпеці України дослідження феномену гібридних воєн набуває надзвичайної актуальності. Ретроспективний

аналіз їхнього виникнення та історичної еволюції представляє неабиякий науковий інтерес для вітчизняних та зарубіжних дослідників. Вагомий внесок у вивчення цієї проблематики зробили відомі вчені та експерти з різних країн.

Важливо зазначити, що гібридна війна не є абсолютно новим явищем у військовій історії. Навпаки, витоки такої складної та багатогранної стратегії сягають глибокої давнини. Існує безліч прикладів використання гібридних технік на різних рівнях військового протистояння – від тактичного до стратегічного. Зокрема, витоки таких підходів можна простежити ще в часи Пелопоннеської війни та у філософських трактатах видатного китайського стратега Сунь-Цзи.

Глибокий аналіз наукових визначень та експертних поглядів дозволяє стверджувати, що ключовою складовою гібридних воєн є приховане залучення сторонніх збройних формувань та недержавних організацій для досягнення геополітичних цілей. Основна мета такої стратегії полягає у максимальній маскації безпосередньої участі держави-агресора та запобіганні ескалації конфлікту до повномасштабної війни [52].

Вивчення історії військового мистецтва переконливо демонструє, що принцип опосередкованого військового втручання має давню традицію. Передусім це було пов'язано з економічною доцільністю – утримання постійної армії було надзвичайно витратним, тому набагато вигідніше було наймати професійних воїнів для виконання конкретних бойових завдань.

Витоки практики ведення війни «чужими руками» сягають глибокої давнини. Красномовним прикладом слугує праця Ксенофонта «Анабасис», де детально описано історію грецьких найманців. Показовим є той факт, що грецькі воїни могли одночасно брати участь у військових діях протилежних сторін – як у війську перського царя Дарія III, так і в армії Олександра Македонського.

У ті далекі часи, до формування базових принципів міжнародного права, найманство не вважалося протизаконною діяльністю. Це була звичайна приватна практика, що регулювалася безпосередньо між найманцями та їхніми роботодавцями. Етимологія слова «солдат» безпосередньо пов'язана з поняттям

грошової винагороди (від латинських слів soldus, solidus), що підкреслює економічну природу військової служби.

Середньовічна доба також багата на приклади використання найманців. Зокрема, вікінги були одними з перших професійних найманців, яких запрошували до особистої гвардії візантійських імператорів. В Італії пізнього Середньовіччя кондотьєри – ватажки найманських загонів – стали ключовими фігурами у нескінченних міжусобних конфліктах між містами-комунами.

У контексті воєнної історії унікальним стратегом розвитку гібридних війн був монгольський правитель Чингісхан, який набагато випередив свій час. Його інформаційно-розвідувальна система була надзвичайно витонченою для XIII століття. Спеціальні агенти – баскаки – виконували функції, схожі на сучасні медіа-інструменти впливу, цілеспрямовано поширюючи дезінформаційні наративи серед населення напередодні військових експансій.

Особливою складовою розвідувальної стратегії були мандрівники-агрономи, які здійснювали приховану розвідку маршрутів для монгольської кінноти. Вони мали унікальне завдання – знаходити водойми з коренем аїру, який проростає винятково у чистій воді. Цей природній індикатор був критично важливим для забезпечення життєдіяльності кінських підрозділів. Завдяки такій методиці монгольські коні завжди мали доступ до якісної питної води, що унеможливлювало їх передчасну загибель під час тривалих походів.

У період XV-XVII століть у європейських військових конфліктах значну роль відігравали найманські формування, зокрема ландскнехти та швейцарські воїни. Особливо цікавою категорією були ірландські найманці, яких прозвали «дикими гусьми» (wild geese) – термін, що згодом трансформувався в сучасний жаргонізм.

Поширення найманства в той період мало під собою потужне економічне підґрунтя. Спочатку такі військові практики були майже легальними. Згодом, із формуванням перших міждержавних домовленостей, countries почали приховувати факти залучення найманців, принаймні в межах європейського континенту. Поза європейським простором наймання військових формувань

залишалося звичною практикою.

Показовим прикладом експансіоністської політики стали дії Англії в Ірландії після придушення повстання 1603 року. Британська стратегія передбачала тотальне нищення ірландських сіл і містечок, що змусило місцеве населення підкоритися та перетворитися на колонію майже на 250 років. Такі методи демонструють прообрази сучасних гібридних технологій впливу.

Траплялися випадки залучення найманців і в Південній Америці. Приміром, 1830 року Бразилія запросила німецьких та ірландських найманців для протидії Аргентині, а 1853-го Мексика набрала німецьких військовиків для запобігання державному перевороту. При цьому джерела фінансування та замовники таких формувань старанно приховувалися.

Класичним прикладом прихованих воєнних дій стали піратські флотилії, зокрема кораблі британського адмірала сера Френсіса Дрейка. Його активність проти іспанського флоту та узбережжя впродовж 1572-1596 років є практично ідеальною ілюстрацією гібридної війни, хоча сам термін тоді ще не існував. Подібні стратегії практикував і відомий османський морський розбійник Хайреддін Барбаросса.

Сучасні дослідники, зокрема військовий історик Петер Р. Мансур, визначають гібридну війну як складний конфлікт, що поєднує регулярні армійські підрозділи з нерегулярними формуваннями – партизанами, повстанцями та іншими акторами, котрі діють задля досягнення спільної політичної мети [50].

Джеймс К. Уізер детально розкриває механізми залучення різноманітних суб'єктів – від найманців до партизанських загонів – у контекст гібридних воєнних стратегій[69].

Історія воєнних конфліктів переконливо демонструє унікальну ефективність нерегулярних бойових формувань, здатних кидати виклик набагато потужнішим традиційним арміям. Видатні військові кампанії Наполеона та Гітлера наочно продемонстрували вразливість масштабних армійських угруповань перед обличчям мобільних та адаптивних нерегулярних загонів.

Такі формування мали принципову перевагу – глибоке розуміння локального середовища, включаючи географічні особливості та соціальні характеристики місцевості. Вони успішно використовували стратегію партизанської війни, завдаючи несподіваних ударів по логістичних комунікаціях та тилових структурах противника. Поступово партизанські операції перетворилися на потужний інструмент впливу на загальний хід військових кампаній.

Сучасні приклади антиповстанських операцій в Іраку та Афганістані додатково підтвердили складність придушення мотивованих нерегулярних формувань без порушення прав цивільного населення. Будь-які силові дії, що зачіпають інтереси місцевих мешканців, негайно призводять до втрати підтримки як всередині країни, так і на міжнародній арені.

Витоки концепції гібридної війни багато дослідників пов'язують з нацистською Німеччиною, зокрема з особистостями Адольфа Гітлера та Пауля Йозефа Геббельса. Останній відігравав ключову роль у формуванні ідеологічного підґрунтя для військових дій. Показовим прикладом став інсценований напад німецьких військових, переодягнених у польську форму, на німецьку радіостанцію в Глейвіці 1939 року – відверта провокація, використана як привід для початку Другої світової війни.

З початком воєнних дій Геббельс значно посилив пропагандистську машину Третього рейху. Щотижневик «Das Reich» став потужним інструментом формування суспільної думки, де постійно публікувалися статті, спрямовані на створення героїчного образу німецького солдата, який нібито бореться за sacred цінності.

Сучасні російські пропагандисти успішно запозичили та адаптували цю технологію. Центральні телеканали, друковані та електронні медіа перетворилися на потужні інструменти маніпуляції суспільною свідомістю. Поява спеціалізованого телеканалу «Life News» стала черговим кроком у просуванні концепції так званого «русского міра» [52].

У постіндустріальну епоху інформаційне протиборство набуло нових

вимірів. Кіберпростір та соціально-політичні технології стали самостійними складниками гібридної війни. Арсенал деструктивних соціально-політичних технологій надзвичайно широкий: від фінансової підтримки опозиційних рухів до впровадження агентів впливу, здатних забезпечити м'яку окупацію держави.

Практика геополітичних протистоянь переконливо доводить економічну доцільність таких методів. Порівняння витрат США на підтримку режимів у Венесуелі в різні періоди демонструє вражаючу різницю: якщо в 60-70-х роках щорічні витрати становили близько 200 мільйонів доларів, то в XXI столітті маніпуляції коштують приблизно 10-15 мільйонів на рік.

Інформаційне протиборство має глибокі історичні корені та багатоаспектні механізми реалізації, особливо коли йдеться про маніпуляцію національним питанням як інструментом геополітичного впливу. Протягом століть держави використовували етнічний чинник для виправдання територіальної експансії та зміни державних кордонів.

Яскравим прикладом такої стратегії слугує історична ситуація 1938 року, коли Німеччина та Польща анексували Судетську та Тешинську області Чехословаччини під приводом захисту етнічних німців та поляків. Цей механізм став класичною моделлю так званих «гібридних дій», де національне питання слугує прикриттям для геополітичної експансії.

Інший поширений сценарій – штучне створення квазідержавних утворень на етнічно неоднорідних територіях. Російська Федерація демонструвала подібну тактику в пострадянському просторі, фактично ініціюючи та підтримуючи сепаратистські рухи в Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії. Кожен із цих конфліктів мав тривалу історію збройного протистояння, що суттєво дестабілізувало регіональну безпеку [50].

З посиленням глобальної мобільності населення «передгібридні» технології трансформувалися. Тепер вони включають більш витончені механізми впливу: масове надання громадянства на території іноземної держави, легалізацію мігрантів, сприяння земельній та нерухомій власності представників певних етнічних груп.

Економічний складник гібридних війн має не менш давню історію. З переходом від натурального господарства до глобальної економічної системи з'явилися принципово нові інструменти впливу. Наприклад, у período наполеонівських воєн Франція практикувала підробку грошових знаків інших держав як інструмент економічної війни.

Сучасна глобалізація суттєво ускладнила фінансові механізми протиборства. Арсенал засобів розширився від прямого блокування рахунків до витончених непрямих обмежень та санкційних впливів.

Класичним прикладом гібридного протистояння дослідники вважають громадянську війну в Іспанії (1936-1939). Конфлікт демонстрував унікальну модель зовнішнього втручання, де фашистські режими Італії та Німеччини протистояли комуністичному СРСР, використовуючи іспанську територію як майданчик для геополітичних експериментів.

У сучасному світі гібридні війни набули ще більшої складності. Вони включають як «жорсткі» варіанти – пряму силову підтримку опозиційних збройних формувань у Сирії та Лівії, так і «м'які» технології – приховану підтримку лідерів так званих «революційних» рухів.

На думку провідних дослідників, зокрема Френка Г. Хоффмана, гібридна війна – це надскладний феномен, що поєднує класичні та неконвенційні способи впливу. Це не просто військове протистояння, а багатовимірна стратегія, яка включає військові, інформаційні, економічні, соціальні та психологічні впливи.

Принципова особливість сучасних гібридних воєн – їх багатошаровість, здатність одночасно діяти в різних площинах: від класичного військового протистояння до кібератак, інформаційних маніпуляцій та економічного тиску

Під час війни в Грузії у 2008 р. Росія використовувала поєднання регулярних збройних сил, південноосетинської і абхазької поліцій і російських сил особливого призначення, що діяли під прикриттям сил «місцевої оборони». Вважається, що такі гібридні війни характеризуються комбінуванням конвенціональних і нерегулярних методів ведення війни. У минулому конвенційні і нерегулярні операції проводилися паралельно, але окремо один від

одного, а не інтегровано, як нині. Крім того, операції, що проводилися нерегулярними бійцями, зазвичай були допоміжними для кампаній конвенціональних збройних сил.

До 2014 року найяскравішим прикладом військового протистояння, що відповідає сучасному розумінню гібридної війни, слугував конфлікт між Ізраїлем та ліванською терористичною організацією «Хезболла». Ця група, яка отримувала всебічну підтримку від Ірану, стала справжнім стратегічним викликом для ізраїльської армії завдяки унікальному поєднанню партизанських та регулярних військових тактик.

«Хезболла» продемонструвала неабияку винахідливість у використанні сучасного озброєння та комунікаційних систем, які зазвичай асоціюються з арміями економічно розвинених держав. На інформаційному фронті організація виявилася надзвичайно спритною – її стратегія медіа-комунікацій з перших днів конфлікту була набагато ефективнішою за ізраїльську, що дозволило їй контролювати narrative публічного простору.

Варто зазначити, що гібридне поєднання традиційних та нерегулярних методів ведення війни не є чимось абсолютно новим – воно супроводжувало людські конфлікти протягом усієї історії. Однак сучасні технологічні реалії докорінно змінили розстановку сил. Недержавні актори, такі як «Хезболла», чеченські повстанці чи Ісламська держава, отримали небачені раніше можливості підвищення власної бойової ефективності завдяки доступу до складних збройних систем [52].

Особливо показовими в контексті гібридних воєн стали дії Російської Федерації проти України, розпочаті у 2014 році. Саме ці події значною мірою актуалізували саму концепцію гібридної війни в міжнародному дискурсі. Термін «гібридна» виявився надзвичайно влучним для опису комплексу інструментів та методів, застосованих під час анексії Криму, підтримки сепаратистських угруповань на Східній Україні та безпосередніх бойових дій на Донбасі.

Концепція гібридної війни зазнала значної трансформації та набула нового змісту з початком російської агресії проти України у 2014 році, коли світ став

свідком несподіваної анексії Автономної Республіки Крим за допомогою так званих «зелених чоловічків», які невдовзі були ідентифіковані як кадрові військовослужбовці російської федерації [54].

Батьком теоретичного обґрунтування гібридної війни багато хто вважає Валерія Герасимова – впливового генерала армії рф, який обіймав посаду начальника генерального штабу збройних сил та першого заступника міністра оборони. Ключовим документом, що став підґрунтям для розуміння нової воєнної доктрини, стала його стаття «Цінність науки у передбаченні», опублікована у «Військово-промисловому кур'єрі» у 2013 році.

Передумовою для роздумів Герасимова стала його фундаментальна доповідь «Основні тенденції розвитку форм і способів застосування Збройних сил, актуальні завдання військової науки щодо їх удосконалення», виголошена наприкінці січня 2013 року на засіданні Академії військових наук. Обидва документи були присвячені глибокому осмисленню сучасних воєнних конфліктів крізь призму подій «Арабської весни» [7].

У своїй концептуальній праці генерал висловив революційну на той час думку про трансформацію класичного розуміння війни. «У XXI столітті, – наголошував Герасимов, – відбувається поступове стирання меж між станом війни та миру. Війни більше не оголошуються офіційно, а розпочавшись, розвиваються за абсолютно новими, несподіваними сценаріями».

Аналізуючи сучасні конфлікти, Герасимов принципово по-новому визначив стратегію досягнення політичних цілей. На його думку, вирішальну роль відіграють не стільки традиційні військові дії, скільки комплексне застосування невійськових інструментів: політичного тиску, економічних санкцій, інформаційних маніпуляцій та гуманітарних впливів.

Принципово важливим у концепції Герасимова стало активне використання протестного потенціалу населення держави-мішені. Військові заходи мають прихований характер і супроводжуються потужними інформаційними кампаніями та диверсійними діями спеціальних підрозділів.

Генерал особливо наголошував на визначальній ролі новітніх технологій,

які дозволяють здійснювати дистанційний, майже безконтактний вплив на противника. Інформаційні інструменти перетворюються на потужну зброю, здатну вражати супротивника на всю глибину його території [8].

Журналістка Мак'ю влучно підмітила еволюцію поглядів Герасимова: він фактично пропонує не пряму атаку, а системний «злом» суспільства противника за всіма можливими напрямками. Деякі аналітики вважають, що розроблена ним доктрина робить російську федерацію небезпечнішою, ніж під час класичного протистояння часів холодної війни [57].

Україна нині є безпосереднім об'єктом та свідком реалізації цієї концепції, фактично перебуваючи в епіцентрі неоголошеної гібридної війни, про яку свого часу теоретизував сам Герасимов [8].

Гібридна війна являє собою складну стратегію досягнення цілей шляхом інтегрованого використання різноманітних інструментів впливу. Її суть полягає в комплексному застосуванні військових і невійськових методів для здобуття психологічної переваги та несподіваного впливу на противника.

Передумови виникнення гібридної війни включають:

1. Розвиток глобальної мережі Інтернет, що ускладнює протидію транснаціональним структурам і полегшує створення альтернативних владних механізмів.

2. Процеси глобалізації, які поступово стирають традиційні державні кордони та уніфікують соціально-економічні процеси.

3. Зростання інтелектуального потенціалу суспільства, формування нових поколінь з високим рівнем технологічної обізнаності та здатністю швидко адаптуватися до змін.

Основні інструменти гібридної війни включають:

– Інформаційні маніпуляції
– Психологічний тиск
– Кібератаки
– Дезінформаційні кампанії
– Економічні санкції

– Дипломатичний тиск
– Провокування соціальних конфліктів

Головна мета гібридної війни – досягненняeconomічних і територіальних переваг шляхом непрямого впливу, без традиційних воєнних дій. Основним полем битви стає інформаційний простір, де користувачі одночасно є об'єктами та учасниками маніпуляцій.

Принципова особливість гібридної війни – її перебування поза межами міжнародно-правових норм. Вона передбачає пошук вразливих місць противника та поступове руйнування його спроможності чинити опір.

Кінцева мета завжди включає підготовку до можливого прямого військового вторгнення після послаблення противника інформаційними та психологічними атаками.

Поява нових видів зброї, зокрема кліматичної, додатково ускладнює протидію гібридним загрозам через їхню приховану та неочевидну природу.

Для ефективної протидії гібридним війнам необхідно розробити комплексні механізми виявлення, попередження та нейтралізації різноманітних деструктивних впливів.

Феномен гібридної війни являє собою складну, багатовимірну стратегію конфлікту, що виходить за межі традиційного силового протистояння.

Визначення гібридної війни охоплює комплексне використання різноманітних інструментів впливу: військових і невійськових методик, спрямованих на досягнення стратегічних цілей через несподіваність дій, психологічну перевагу та маніпулятивні технології. Це багатошарова система впливу, що включає дипломатичні маневри, масштабні інформаційні операції, кібернетичні атаки, приховані розвідувальні дії та економічний тиск.

Інформаційний простір стає полем битви, де користувачі мережі перетворюються одночасно на об'єкти та суб'єкти впливу. Чим більша відкритість інформаційної системи, тим глибше можливе гібридне ураження.

Принципова особливість гібридної війни – її латентність та багатошаровість. Вона завжди передбачає:

– Пошук слабких місць супротивника
– Поступову ерозію його потенціалу опору
– Підготовку до прямого військового втручання
– Створення внутрішніх конфліктів

Гібридна війна виходить за межі класичного міжнародного права, створюючи принципово нову реальність конфлікту. Поява нетрадиційних видів зброї – кліматичної, інформаційної, психотронної – робить її особливо небезпечним явищем.

РОЗДІЛ 2
АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ

2.1 Нормативно-правове забезпечення публічного управління в сфері національної безпеки

В умовах масштабного військового нападу рф на Україну особливої важливості набуває питання законодавчого забезпечення сфери безпеки та оборони для результативної роботи державних органів. Добре структурована та завчасно розроблена нормативна база становить основу для створення дієвої системи державного управління в оборонно-безпековому секторі. Враховуючи, що наша країна функціонує в умовах воєнного стану, застосовуються специфічні підходи до правового регулювання всієї оборонної та безпекової системи. При цьому нормативно-правове регулювання слід тлумачити як спрямовану діяльність державного апарату щодо впорядкування та нагляду за відповідними суспільними взаємовідносинами, що має специфічну правову дію на учасників цих відносин. Державний апарат забезпечує функціонування суспільства як цілісної системи через відповідні повноваження, визначені статусом держави. Для цього використовуються правові механізми регулювання та контролю діяльності відповідних суб'єктів у визначеній сфері суспільних відносин. Поняття публічного управління та права мають спільні риси, особливо щодо впливу на розвиток суспільних відносин у державі, причому перше поняття є більш всеохоплюючим, оскільки передбачає загальну систему управління суспільством та правовими інструментами. Водночас, право містить механізми запобігання зловживанню владою чи її узурпації державними органами, зокрема через принцип поділу влади на три гілки, закріплений у Конституції України [16].

Взаємодія між цими двома категоріями є визначальною для правового регулювання сектору безпеки й оборони щодо ефективної роботи державних органів, оскільки безпосередньо спирається на державну політику в цьому напрямі та не допускає порушення основних принципів правової і незалежної держави, а також зобов'язує державний механізм підтримувати рівновагу між державними інтересами та громадянськими правами і свободами. В умовах повномасштабної війни в Україні принципи правової держави повинні неухильно дотримуватися, для чого державний апарат має виконувати всі встановлені правові норми, особливо у сфері безпеки й оборони, та забезпечити результативну діяльність державних органів у цьому секторі. Держава зобов'язана здійснювати правове регулювання через послідовне впровадження юридичних інструментів для впливу на ефективну роботу державних органів у сфері безпеки й оборони, встановлюючи нормативні межі можливої поведінки суб'єктів.

В сучасних умовах державне управління у сфері національної безпеки набуває особливої важливості через зростання безпекових загроз та труднощі у подоланні глобальних викликів. 24 жовтня 2020 року уряд України ввів у дію оновлену версію Закону «Про національну безпеку України» [26]., який встановлює засади та принципи національної безпеки, визначає цілі та основи державної політики, спрямованої на захист населення від загроз. Відповідно до статей 1, 2, 17, 18 і 92 Конституції України [16]., цей закон є ключовим правовим документом, що забезпечує втілення конституційних принципів та захист основних прав громадян. Конституція України визначає життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпеку людини як головні соціальні цінності. Відповідно, забезпечення та захист прав і свобод громадян є пріоритетним завданням держави [16]. Оновлений Закон «Про національну безпеку України» враховує актуальні виклики та загрози державі та встановлює механізми протидії їм для забезпечення стабільності України [26].

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», національна безпека визначається як система заходів і стратегічних планів, що

мають на меті охорону демократичного устрою, збереження територіальної цілісності, захист державного суверенітету та інших ключових інтересів України [26]. Концепція національної безпеки охоплює комплекс дій, націлених на попередження і боротьбу з наявними та можливими загрозами, які можуть дестабілізувати безпеку держави.

У межах своїх повноважень держава може застосовувати дисциплінарні санкції до представників владних структур за порушення у їхній роботі. Цей вид відповідальності є найм'якшим для службовців у сфері безпеки та оборони. Найсуворішим видом правової відповідальності залишається кримінальне покарання. Втім, сьогодні існує багато невирішених питань щодо результативного виконання державою своєї правотворчої функції. Зберігається значна кількість правових прогалин у законодавчій діяльності владних органів, особливо у оборонному секторі. В умовах активних військових дій, запровадження воєнного стану та загроз територіальній цілісності України, держава повинна впроваджувати додаткові правові механізми для швидкого та ефективного виконання завдань органами влади у сфері безпеки й оборони.

Важливо підкреслити, що оборонно-безпековий сектор формується та трансформується виключно відповідно до правової бази. Для державного апарату критично важливо завершити формування нормативної основи діяльності кожного органу безпеки й оборони, що підвищить їх результативність через чітке розмежування державних функцій [28]. Чинне оборонне законодавство наразі не відповідає сучасним викликам, що постають перед країною.

Події початку 2022 року показали неспроможність існуючого правового регулювання оперативно й ефективно управляти критичними аспектами функціонування держави. У цій ситуації особливої ваги набуває діяльність профільних державних органів, які мають приймати нові, часом непопулярні управлінські рішення для захисту територіальної цілісності України та забезпечення нормальної роботи інших державних структур. На жаль, істотні зміни до профільних законів не були схвалені парламентом, що обмежує

можливості інших органів у прийнятті підзаконних актів, включаючи постанови уряду, укази президента та інші нормативні документи. Ієрархія нормативно-правових актів у сфері безпеки й оборони майже не відрізняється від загальної системи. Відмінності проявляються лише у горизонтальних зв'язках між правовими актами, залежно від специфіки органу, що реалізує оборонну політику [6]. Така система повинна забезпечувати послідовність та взаємозв'язок між усіма елементами нормативної бази у сфері діяльності державних органів з питань оборони. Проте через швидкі зміни та прийняття нових підзаконних актів, особливо на нижчому рівні, часто виникають суперечності з актами вищої юридичної сили. Слід визнати, що в умовах воєнного стану місцеві органи безпеки та оборони краще розуміють безпекову ситуацію в регіоні. Однак застаріла нормативно-правова система та повільність прийняття рішень безпосередньо впливають на ефективність державної політики у цій сфері.

Уряд України, як найвищий орган виконавчої влади, часто не встигає своєчасно реагувати на швидкі зміни у безпековій ситуації та координувати роботу інших державних органів у цій галузі. Формальні вимоги до проведення урядових засідань, бюрократичні перешкоди, службові поїздки міністрів та їхніх заступників, поряд з іншими факторами, перешкоджають швидкому пристосуванню законодавства до нових загроз, які можуть виникати щодня чи навіть щогодини. Це негативно позначається на роботі державних органів, відповідальних за безпекову й оборонну політику, які фактично опиняються без належних повноважень для здійснення необхідних безпекових заходів. Крім того, внесення змін до основних законів у сфері безпеки та оборони відбувається ще повільніше та за більш складною процедурою. Це суттєво обмежує можливості підзаконних нормативних актів, зменшуючи значення оперативних змін, необхідних для виконання державними органами їхніх функцій. Такий законодавчий процес в умовах воєнного стану шкодить ефективності всієї безпекової системи, оскільки не дозволяє повністю реалізувати потенціал державних органів у цій сфері [1]. Варто зазначити, що головною особливістю прийнятих підзаконних нормативних актів є їх ухвалення різними органами, що

робить їх практичним інструментом у конкретному напрямку забезпечення безпеки та оборони. В умовах воєнного стану саме такі рішення демонструють найбільшу дієвість та ефективність, особливо в районах активних бойових дій. Особливо результативними виявляються рішення, прийняті Радою національної безпеки і оборони України. З точки зору державного управління, цей орган являє собою об'єднання діяльності кількох інших структур, орієнтованих на різні аспекти державної діяльності. Це дозволяє систематизувати інформацію з різних безпекових напрямків та надавати обґрунтовані пропозиції вищому керівництву держави щодо конкретних питань. Під час дії воєнного стану саме діяльність Ради національної безпеки і оборони стає визначальною для державних органів, що реалізують політику в секторі безпеки й оборони. Для всього державного управління залишається важливим розуміння загальної стратегії забезпечення безпеки і оборони України. Чимало державних органів підвищують ризик виникнення протиріч у підходах до розуміння національної безпеки, проведення оборонних заходів та розвиток військового потенціалу держави. Конституція України закріплює положення, згідно з яким захист суверенітету і територіальної цілісності України – є найважливішою функцією держави, справа всього українського народу. Для того щоб повною мірою реалізувати це положення, держава має узгодити єдину Стратегію оборони і безпеки нашої держави.

З точки зору історії, перша подібна стратегія була затверджена тільки 1997 року, проте вона вже не відповідає сучасним викликам, з якими стикається наша держава. В її основу було покладено Будапештський меморандум про відмову України від ядерного статусу та отримання гарантій безпеки від інших країн, включаючи рф. Для державних органів у сфері безпеки й оборони ця стратегія мала засадничий характер, оскільки запроваджувала новітні підходи до формування безпекової політики держави та функціонування самих органів. Однак ця Стратегія не досягла очікуваних результатів для України та знизила продуктивність всієї системи державних органів у сфері оборони і безпеки .

В сучасних умовах активних бойових дій, зіткнувшись із справжніми загрозами для територіальної цілісності та безпеки України, значною різницею у

військовому потенціалі між нашою державою та рф, стає очевидною необхідність прийняття нової комплексної Стратегії оборони і безпеки України. Основними елементами такої Стратегії повинні стати завчасно сплановані оборонні та безпекові заходи, що базуються на принципах стримування, координації та співпраці, що забезпечить захист, суверенітет і територіальну цілісність держави та всієї системи публічних органів у цій сфері.

Відповідно до нещодавніх поправок до Конституції України, наша держава спрямовує зусилля на інтеграцію до євроатлантичного безпекового простору та вступ до ЄС і НАТО [16]. Це вказує на потребу включення таких положень до нової Стратегії, що вплине на роботу державних органів, оскільки будуть визначені всі системні заходи щодо діяльності публічної адміністрації у мирний час (запобігання загрозам безпеки), у воєнний час (проведення оборонних заходів та стримування агресії), а також у критичних ситуаціях (відбиття збройної агресії). Система підзаконних нормативних актів у сфері безпеки й оборони, зокрема в діяльності державних органів, є дуже розгалуженою та містить певні суперечності щодо розподілу повноважень та територіальної юрисдикції.

Після початку повномасштабного вторгнення рф в Україну, масштаб впливу на довкілля та кількість екологічних загроз і катастроф складно оцінити. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів щотижня публікує на своєму веб-сайті огляд основних наслідків російської агресії для українського довкілля. Міжнародні організації регулярно оприлюднюють спеціалізовані звіти про вплив війни на окремі природні ресурси. Виникає питання про наявність ефективних міжнародних механізмів, здатних запобігти екологічній шкоді, а у випадку її завдання – забезпечити компенсацію та притягнення винних до кримінальної відповідальності.

В нинішніх умовах, визначальним елементом системи національної безпеки та оборони України має стати принцип, згідно з яким стратегічні рішення повинні враховувати необхідність гарантування екологічної безпеки через співпрацю з міжнародними природоохоронними організаціями для

зміцнення глобальної системи колективної безпеки. Деструктивні чинники, що загрожують національній безпеці, спричинені протиправними діями країни-агресора та порушенням міжнародного екологічного законодавства, призвели до руйнівних наслідків. Варто підкреслити, що такі дії становлять загрозу не тільки для безпеки України, але й для всієї світової спільноти. Відтак, поглиблене вивчення питань забезпечення екологічної безпеки в Україні набуває особливого значення.

Основоположним міжнародним правовим документом у галузі охорони довкілля під час збройних конфліктів виступає Конвенція про заборону військового або будь-якого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1976 року та відкрита для підписання у Женеві 18 травня 1977 року [13]. Документ набув чинності 5 жовтня 1978 року. Ця Конвенція є міжнародним договором у сфері роззброєння та спрямована, зокрема, на захист природного середовища під час військових дій. Вона забороняє використовувати природне середовище як інструмент ведення війни. Її норми суттєво доповнюються положеннями Додаткового протоколу I 1977 року до Женевських конвенцій 1949 року [11]. Система контролю за дотриманням Конвенції передбачає наступне: якщо держава-учасниця виявляє порушення зобов'язань іншою державою-учасницею, вона має право звернутися зі скаргою до Ради Безпеки ООН. На основі такого звернення Рада Безпеки може розпочати розслідування (п. 3 і 4 ст. 5). Додатково передбачено формування Консультативного комітету експертів, який має повноваження проводити фактичне розслідування обставин кожного випадку. Однак важливо зазначити, що ці механізми досі жодного разу не були застосовані на практиці.

У наш час Україна стикається з численними викликами та небезпеками, спричиненими зовнішньою агресією. Це включає загрозу безпосереднього військового вторгнення на українську територію, масштабну інформаційну війну, а також диверсійну діяльність російських спецслужб на окупованих територіях, що демонструють ситуації із Запорізькою АЕС та Каховською ГЕС.

Причиною реалізації цих загроз може стати будь-який фактор, включаючи недостатню ефективність міжнародних гарантій безпеки для України, що зумовлена кризою глобальної системи безпеки, що своєю чергою підвищує рівень ризиків, особливо в контексті забезпечення екологічної безпеки. Фактичні загрози функціонуванню стратегічної інфраструктури є прямим наслідком посилення викликів національній безпеці. Очевидність зростаючої небезпеки з тимчасово окупованих територій вимагає невідкладних заходів протидії. Серед загроз критичній інфраструктурі особливе місце займають злочинні дії на її об'єктах. Особливо небезпечними є злочини, наслідки яких вражають не лише масштабністю, численними людськими втратами та матеріальними збитками, але й створюють загрозу для великих територій, регіонів, зачіпаючи інтереси кількох сусідніх держав. Тому цілком обґрунтовано сьогодні говорити про необхідність запобігання та протидії злочинам на об'єктах підвищеної небезпеки. Протидія таким злочинам, їх розслідування та притягнення винних до кримінальної відповідальності є одним із проявів належного реагування держави та правоохоронних органів на загрози безпеці критичної інфраструктури, життєво важливим інтересам не тільки України, а й багатьох інших країн та їхнього населення.

У випадках виникнення надзвичайних екологічних ситуацій в Україні, законодавче регулювання здійснюється відповідно до Закону «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 р. Цей нормативний акт встановлює: основні завдання та межі застосування; підстави та методику проголошення території зоною надзвичайної екологічної ситуації; особливий правовий статус зони, способи його зміни та припинення; допустимі дії в межах зони та обмеження діяльності; систему екологічного спостереження; умови визнання фізичних і юридичних осіб потерпілими та порядок відшкодування втрат; види відповідальності за недотримання встановлених правил у цій зоні [21]. Державі необхідно створити та впровадити комплексну стратегію, що включає всі аспекти дотримання природоохоронного законодавства в умовах воєнного стану, яка потребує систематичного контролю, постійного моніторингу

та оновлення. Наразі відсутній ефективний механізм міжнародної взаємодії щодо протидії екологічному тероризму. Юридичний аспект дозволяє проаналізувати інформацію щодо законності використання її джерел і отриманих даних у кримінальному процесі, встановити її доказову цінність, визначити спосіб її отримання – процесуальний чи оперативний, і відповідно можливість її використання як доказу. Правове забезпечення екологічної безпеки на державному рівні реалізується, зокрема, через удосконалення відповідного законодавства, а також підготовку спеціалістів для підрозділів в умовах воєнного стану та виконання інших заходів, програм, планів [3, с.81-100].

Розділ XIII Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» регулює питання надзвичайних екологічних ситуацій. При втраті, виснаженні або руйнуванні окремих природних комплексів і ресурсів через надмірне забруднення довкілля, руйнівні природні явища та інші чинники, що унеможливлюють або суттєво обмежують життєдіяльність людини та ведення господарської діяльності, певна територія України може бути визнана зоною надзвичайної екологічної ситуації (ст. 65) [24].

Забезпечення екологічної безпеки України базується як на міжнародному праві, так і на національному законодавстві та локальних нормативних актах, що регулюють захист стратегічних об'єктів та діяльність безпекових служб. Вважаємо, що для результативного захисту довкілля та природних ресурсів України необхідний комплексний підхід, який поєднує превентивні заходи, механізми захисту та розвиток правового, екологічного, економічного та інформаційного компонентів безпеки. Варто відмітити, що міжнародна спільнота почала приділяти серйозну увагу питанням екологічної безпеки під час військових конфліктів порівняно недавно, хоча XX століття характеризується численними війнами. Відтак, міжнародна концепція екологічної безпеки залишається відносно новим та недостатньо розробленим явищем у міжнародній політиці [3].

Сучасні геополітичні процеси у світі та Європі, частиною якої є Україна, створюють значну напруженість не лише на суші та в повітрі, але й у водному

просторі. Це вимагає модернізації організаційно-правових механізмів забезпечення екологічної безпеки. В умовах російської збройної агресії наукові дослідження часто мають фрагментарний характер та потребують системного підходу. Це спонукає наукову спільноту до активізації досліджень, особливо в контексті розробки міжнародно-правового забезпечення екологічної безпеки. Ці фактори підкреслюють важливість та актуальність даної проблематики як напрямку досліджень.

Формування сучасної моделі міжнародно-правового механізму екологічної безпеки в Україні вимагає інноваційних підходів до публічного управління та ефективних внутрішніх механізмів імплементації правових вимог у сфері екологічної безпеки. Важливу роль відіграють міжнародні стандарти, оскільки над розвитком міжнародно-правового механізму екологічної безпеки працюють національні уряди, міжнародні організації, юридичні товариства, правники та страхові компанії. Серед міжнародних документів, що стосуються екологічної безпеки, варто відзначити Конвенцію 1993 року про заборону хімічної зброї. Згідно з цим документом, держави-учасниці зобов'язані забезпечувати безпеку людей та захист довкілля під час транспортування, зберігання та знищення хімічної зброї, а також співпрацювати з іншими країнами-учасницями у цій сфері [13].

Ключовим документом у цій сфері виступає Стратегія екологічної безпеки, що визначає механізми імплементації, нагляду та оцінки результатів із конкретними вимірюваними індикаторами. Реалізацію стратегії планується доручити РНБО. Серед пріоритетних завдань – посилення ролі України як впливового учасника міжнародної системи колективної безпеки. Суттєве значення має правове та інформаційне забезпечення екологічної безпеки, що несе важливе соціально-економічне та юридичне навантаження. Характерною рисою екологічної безпеки є потреба постійного оновлення її правової бази та інформаційно-технічного регулювання. В сучасних умовах розвитку України інформаційна складова екологічної безпеки деталізована з урахуванням обмеженого суверенітету над тимчасово окупованими територіями, що

відображено в міжнародних та національних правових документах, зокрема в Законі України про правовий режим тимчасово окупованих територій.

Сучасні екологічні виклики найефективніше вирішуються через державні механізми та діяльність відповідних органів. У багатьох державах функціонують профільні міністерства та відомства з питань екологічного контролю, діє розгалужена система законодавчих актів, що передбачає серйозну відповідальність за екологічні правопорушення. Окрім центральних та місцевих органів влади, нагляд за дотриманням природоохоронного законодавства здійснюють спеціалізовані контролюючі органи [3, с. 81-100].

Система нормативно-правового забезпечення публічного управління у сфері національної безпеки та оборони України є фундаментальною основою для ефективного функціонування державних органів в умовах сучасних викликів. Зокрема, правове регулювання в цій галузі має вирішальне значення для забезпечення суверенітету, територіальної цілісності та захисту прав і свобод громадян. Проте наявність численних правових прогалин і повільність ухвалення рішень обмежують потенціал державних структур у швидкому реагуванні на загрози.

Нині спостерігається гостра потреба в удосконаленні законодавства, особливо у сфері оперативного прийняття управлінських рішень і підзаконних актів, які б відповідали реаліям воєнного стану та забезпечували належну координацію між органами державної влади. Важливо створити інтегровану стратегію національної безпеки, яка враховуватиме міжнародні стандарти, адаптуючи їх до умов України.

Особливої уваги потребує екологічна безпека, яка є невід'ємною складовою національної безпеки. Запровадження ефективних механізмів міжнародного співробітництва та адаптація національного законодавства до глобальних екологічних викликів мають стати пріоритетом. Крім того, сучасні виклики, пов’язані з агресією РФ, вимагають якнайшвидшого створення системи запобігання злочинам на критичній інфраструктурі та захисту довкілля.

Таким чином, удосконалення нормативно-правової бази публічного

управління у сфері національної безпеки є необхідним для побудови ефективної, дієвої та адаптованої до сучасних викликів державної системи, здатної забезпечити як обороноздатність країни, так і сталий розвиток суспільства.

2.2 Реагування та протидія гібридним загрозам: український та міжнародний досвід

Поняття гібридної загрози має різні тлумачення, що залежать від контексту застосування та суб'єкта, який його використовує. В загальному розумінні, гібридні загрози характеризуються застосуванням комплексу різноманітних інструментів для досягнення поставлених завдань, включаючи технологічні засоби, інформаційний вплив, різні форми насильства та нетрадиційні методи впливу.

Відповідно до одного з підходів, гібридна загроза розглядається як комплексне та багатоаспектне явище, що поєднує різні методи впливу та використовує слабкі місця суспільства й державних інституцій. Характерними рисами гібридних загроз є їхня асиметричність та непередбачуваність. Важливою особливістю також вважається розмитість меж між станом миру та війни, що створює так звану «сіру зону» конфлікту.

Деякі трактування гібридних загроз концентруються на окремих аспектах, зокрема на інформаційному компоненті. У цьому контексті гібридні загрози розглядаються як спроби маніпулювати інформацією для впливу на суспільство або дестабілізації державного устрою. Інші визначення акцентують увагу на військовому аспекті, підкреслюючи використання комбінації військових та невійськових засобів для реалізації стратегічних цілей [2,с.107-122].

Важливо зазначити, що розуміння гібридних загроз постійно еволюціонує відповідно до нових викликів, що постають перед демократичними державами. На відміну від конвенційної війни, яка ведеться традиційними засобами та

регулюється міжнародними конвенціями (Гаазькими та Женевськими), гібридна війна не має чітких міжнародно-правових рамок. Розуміння природи та змісту гібридних загроз суттєво трансформувалося після початку російської агресії проти України. При цьому, хоча для України конфлікт перейшов у площину конвенційної війни, для західних країн він зберігає гібридний характер, набуваючи більш інтенсивних форм після ескалації. Росія продовжує вести гібридну війну не лише проти України, але й проти Європейського Союзу, використовуючи широкий арсенал засобів впливу [5].

У сучасній Європі та ЄС особливу стурбованість викликають комплексні гібридні загрози, які охоплюють військову, політичну, економічну, інформаційну та кібернетичну сфери. Серед найсерйозніших викликів виділяються:

Агресивні дії Російської Федерації, яка застосовує військову силу проти України та Грузії, а також веде інформаційну війну та здійснює кібератаки для дестабілізації європейського регіону.

Зростаюча небезпека кібернетичних атак на критично важливі об'єкти інфраструктури, включаючи енергетичні системи, транспорт та комунікації, що може спричинити значні проблеми для безпеки держав.

Терористична загроза від таких організацій як ІДІЛ та Аль-Каїда, чиї дії спрямовані на створення атмосфери страху та нестабільності серед мирного населення.

В Україні розвиток системи протидії загрозам розпочався з прийняття Концепції національної безпеки у 1997 році. Цей документ визначив національну безпеку як захист життєво важливих інтересів громадян, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Концепція охопила широкий спектр сфер – від політичної до екологічної, хоча інформаційні загрози були висвітлені менш детально. Документ передбачав залучення як державних органів, так і громадських організацій до забезпечення безпеки, з координацією через РНБО, але мав переважно декларативний характер.

2003 рік ознаменувався прийняттям першого спеціального Закону «Про

основи національної безпеки України». Закон розширив розуміння національних інтересів, включивши цінності та потреби народу, і визнав громадян та їхні об'єднання суб'єктами забезпечення безпеки. Документ представив комплексний підхід до внутрішньої та зовнішньої безпеки у різних сферах, проте не забезпечив чіткого механізму реалізації [22].

Чинний Закон «Про національну безпеку України» 2018 року запровадив поняття громадської безпеки та порядку поряд з державною безпекою. Він встановив пріоритет захисту інтересів суспільства та громадян, передбачив створення інституційної структури забезпечення національної безпеки. Закон має рамковий характер і передбачає розробку додаткових стратегічних документів, затверджуваних РНБО та Президентом України. На їх основі розробляються галузеві стратегії та програми. Також передбачено проведення комплексних оглядів сектору безпеки та оборони під керівництвом Кабміну для посилення спроможностей системи національної безпеки [26].

Починаючи з 1990-х років, в Україні, окрім військового законодавства, з'явилися закони, спрямовані на захист від різноманітних загроз державній безпеці та суспільному добробуту. Особливу увагу було приділено розвитку законодавства у сфері цивільного захисту. У 1993 році був прийнятий Закон «Про цивільну оборону України», який запровадив системний підхід до запобігання та реагування на наслідки техногенних, екологічних, природних та військових катастроф. Закон встановив чіткий розподіл обов'язків між різними органами влади, підприємствами та організаціями [14].

Законом передбачалося створення центрального штабу цивільної оборони під керівництвом Кабміну та місцевих штабів з подвійним підпорядкуванням. Також планувалося формування військових і цивільних підрозділів, створення матеріальних і фінансових резервів, розбудова спеціальної інфраструктури та система підготовки фахівців і навчання населення.

Однак від самого початку українське законодавство в цій галузі концентрувалося переважно на надзвичайних ситуаціях, лише частково охоплюючи інші аспекти вразливості суспільства та економіки. Більше того,

закони часто мали декларативний характер і не отримували належного фінансового та кадрового забезпечення. В період приватизації та недостатньої уваги держави інфраструктура цивільної оборони занепадала або використовувалася не за призначенням.

Сучасний Кодекс цивільного захисту України від 2012 року покладає відповідальність на Державну службу з надзвичайних ситуацій. Їхня діяльність охоплює ліквідацію наслідків природних і техногенних катастроф, пожежогасіння, розмінування, евакуацію населення, доставку гуманітарної допомоги та відновлення пошкодженої інфраструктури.

Варто звернути особливу увагу на два новаторські закони – «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» та «Про основи національного спротиву». Закон про кібербезпеку 2017 року запровадив нову термінологію, включаючи поняття кібератаки, кіберінциденту та кібербезпеки [23]. Він зосереджується на виявленні та протидії загрозам національній безпеці в цифровому просторі. Закон передбачає створення реєстру критичної інформаційної інфраструктури, для якої уряд має розробити стандарти захисту, систему індикаторів загроз та вимоги до аудиту безпеки. Це створює широкі можливості для співпраці між державним і приватним секторами.

Закон України «Про основи національного спротиву» від 2021 року представляє сучасне бачення загальнонаціонального опору, де громадяни беруть участь у захисті військової безпеки, суверенності та територіальної неподільності країни. Цей закон спрямований на стримування агресії, забезпечення стійкості та організацію руху опору для завдання противнику суттєвих втрат [70].

Законодавчі норми та міжнародні угоди, ратифіковані Україною, знаходять своє відображення в документах стратегічного планування. Ключовим серед них є Стратегія національної безпеки України, яку затверджує Президент України своїм указом. Перша версія стратегії 2007 року підкреслювала розмивання меж між внутрішніми та зовнішніми безпековими аспектами, а також зростання значущості невійськових компонентів безпеки – від політичних

до інформаційних.

Стратегія пов'язувала національну безпеку з розвитком демократичної та правової держави, зміцненням національної єдності. Пріоритетними напрямками визначалися об'єднання суспільства, покращення взаємодії державних органів з громадськими інституціями та розвиток цивільного контролю над силовими структурами. Документ передбачав конкретні механізми залучення громадськості: публічне звітування органів влади, проведення громадських експертиз законопроєктів, створення експертних рад.

Стратегія також передбачала впровадження загальнодержавної системи моніторингу показників захищеності національних інтересів та порівняльного аналізу безпекового сектору України з іншими країнами.

Натомість Стратегія 2012 року змістила акценти на політику позаблоковості та зменшення оборонного потенціалу. Вона зосереджувалася на внутрішніх загрозах, як-от неефективність пострадянської системи управління та падіння довіри до державних інституцій. Особлива увага приділялася ризикам громадянської активності, яка, на думку авторів стратегії, могла підбурюватися зовнішніми силами та набувати радикальних форм [31].

Розглянемо еволюцію підходів до національної безпеки України через призму стратегічних документів 2015 та 2020 років.

Стратегія 2015 року зосереджувалася на захисті державного суверенітету та відновленні територіальної цілісності України. Документ висвітлював широкий спектр зовнішніх загроз для українського суспільства, включаючи: підрив суспільно-політичної стабільності, диверсійну діяльність, розпалювання різних форм ворожнечі, інформаційну війну та культурно-історичні маніпуляції [32].

Ключовими елементами цієї стратегії стали: централізоване управління сектором безпеки й оборони, покращення міжвідомчої координації та створення єдиної системи моніторингу й реагування через мережу ситуаційних центрів. Документ також увів поняття гібридної війни, хоча й не надав його вичерпного визначення. Взаємодія держави та суспільства передбачала впровадження

освітніх програм з військової підготовки, розвиток медіаграмотності та співпрацю у сфері цивільного захисту.

Стратегія 2020 року запровадила новий фундаментальний принцип – концепцію стійкості. Це поняття визначається як спроможність суспільства та держави ефективно адаптуватися до змін безпекового середовища, зберігаючи стабільне функціонування через мінімізацію вразливостей. Документ розширив розуміння гібридної війни, включивши до неї політичні, економічні, інформаційно-психологічні, кібернетичні та військові компоненти агресії. Особлива увага приділяється протидії підривній діяльності РФ, спрямованій на дестабілізацію українського суспільства [33].

Для протидії цим загрозам Стратегія 2020 року пропонує створення національної системи стійкості, яка включає: оцінку ризиків, кризовий менеджмент за стандартами НАТО, координацію між різними секторами суспільства та поширення відповідних знань. Документ також наголошує на важливості інклюзивного політичного діалогу через розвиток стратегічних комунікацій, підвищення медіаграмотності та захист журналістів. Значна увага приділяється державно-приватному партнерству, особливо у сфері захисту критичної інфраструктури.

Національна стратегія безпеки 2020 року передбачає створення низки стратегічних документів для реалізації безпекової політики в різних галузях. На даний момент затверджено лише частину запланованих документів, серед яких: Стратегії людського розвитку, воєнної безпеки, оборонно-промислового комплексу, економічної безпеки, енергетичної безпеки та кібербезпеки України.

Особливу увагу варто приділити Стратегії воєнної безпеки від 2021 року. В її основі лежить концепція комплексного стримування та протидії агресії із залученням усіх можливих ресурсів держави та суспільства – від військових до культурних. Документ передбачає використання різноманітних форм оборони, включаючи асиметричні дії, налагодження ефективної комунікації з населенням та забезпечення його життєвих потреб. Важливим аспектом є формування не тільки військового, але й громадського резерву. Стратегія визначає різноманітні

форми гібридних загроз, включаючи економічний тиск, використання приватних військових компаній, неформальних збройних груп, пропаганди та диверсій. Проте документ містить переважно загальні формулювання без детального опису механізмів реалізації [33].

Стратегія економічної безпеки України до 2025 року, прийнята у 2021 році, має більш практичне спрямування. Вона зосереджується на забезпеченні стійкості різних сфер економіки до внутрішніх та зовнішніх загроз. Документ встановлює систему постійного моніторингу економічної стійкості з конкретними індикаторами та методиками оцінювання, які базуються на розробках Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 2013 року.

Що стосується Стратегії енергетичної безпеки 2021 року, затвердженої Кабінетом Міністрів України, вона розкриває поняття стійкості енергетичного сектору через класифікацію викликів та механізми їх подолання. Стратегія наголошує на важливості співпраці між державою та операторами критичної енергетичної інфраструктури під час кризових ситуацій, включаючи державний контроль за антикризовими заходами та розвиток державно-приватного партнерства. Однак документ здебільшого має декларативний характер.

Україна у 2021 році прийняла Стратегію кібербезпеки, яка розглядає кіберпростір як повноцінний театр бойових дій нарівні з традиційними просторами. Документ враховує сучасні виклики, включаючи ті, що виникли під час пандемії COVID-19. Стратегія базується на трьох ключових принципах НАТО: стримування, стійкість та взаємодія [23].

Попри визнання досягнень України у розбудові системи кіберзахисту, документ окреслює напрямки подальшого розвитку, узгоджені зі стандартами НАТО та українським законодавством. Особливий акцент робиться на розширенні кола учасників системи кібербезпеки, залучаючи бізнес, громадські організації та громадян. Центральну роль відведено Національному координаційному центру кібербезпеки при РНБО, чиї повноваження детально прописані в Стратегії. Документ передбачає розробку конкретних ініціатив у сфері кібербезпеки для всіх секторів суспільства. Планується створення системи

моніторингу ефективності реалізації Стратегії через специфічні індикатори. Важливим елементом є включення наступальних кіберспроможностей до безпекової політики України.

Серед інших важливих стратегічних документів варто відзначити Концепцію боротьби з тероризмом 2019 року, яка встановлює механізми захисту вразливих об'єктів та оцінки терористичних загроз. Уряд також прийняв низку постанов щодо захисту критичної інфраструктури та реалізації антитерористичних заходів.

Особливе місце займає Стратегічний оборонний бюлетень України від вересня 2021 року. Цей документ визначає шляхи реалізації концепції всеохоплюючої оборони, окреслює майбутню модель Збройних Сил та інших оборонних структур. Бюлетень incorporates теорію стійкості та розглядає потенційну трансформацію викликів у загрози [20].

Документ розвиває положення Закону «Про основи національного спротиву», пояснюючи концепцію всеохоплюючої оборони як мобілізацію всіх ресурсів держави та суспільства в умовах військової асиметрії. Особлива увага приділяється асиметричним діям, які передбачають нестандартні підходи для використання слабких місць противника та максимізації власних переваг. Бюлетень також підкреслює важливість превентивних дій у кіберпросторі, включаючи можливість впливу на ворожу кіберінфраструктуру, та наголошує на необхідності координації між державними органами та суспільством, а також розвитку ефективних стратегічних комунікацій [70].

НАТО відіграє визначальну роль у боротьбі з гібридними загрозами. До 2014 року організація дотримувалася досить вузького трактування безпеки, зосереджуючись переважно на військових аспектах. Однак після 2014 року відбулося суттєве розширення цього розуміння, зокрема щодо прихованих операцій та інформаційного протистояння. Сучасні стратегічні документи НАТО особливу увагу приділяють таким гібридним загрозам як кібератаки, економічні диверсії та маніпуляції з енергопостачанням. Це відображає еволюцію безпекового мислення в НАТО та визнання того, що гібридні загрози можуть

становити більшу небезпеку, ніж класичні військові виклики, через їхню неявну природу. Спектр гібридних загроз надзвичайно широкий і часто замаскований, що ускладнює їх виявлення та нейтралізацію. Наприклад, кібернетичні атаки здатні паралізувати критичну інфраструктуру, спричиняючи серйозні економічні та соціальні наслідки. Інформаційні війни можуть підривати довіру населення до державних установ та дестабілізувати політичну ситуацію. Крім того, використання економічного тиску та дипломатичних маніпуляцій може послаблювати державні інституції.

Гібридні загрози характеризуються постійною змінністю та комплексністю, що ускладнює їх розпізнавання та систематизацію. У відповідь на це Європейський Союз впровадив комплексний підхід до управління ризиками, який охоплює як протидію наявним загрозам, так і запобігання новим. Центральними елементами цього підходу є збалансування суспільних відносин, боротьба з екстремізмом, ефективне управління ресурсами та інші заходи, спрямовані на запобігання загрозам та зміцнення довіри до європейських та національних інституцій. Важливо розглядати ризики не лише як загрози, але й як можливості для посилення стійкості суспільства та держави. Це потребує розвитку співпраці між державним і приватним секторами, врахування безпекового виміру в усіх сферах політики та визнання взаємозв'язку внутрішньої та зовнішньої безпеки [19].

Оборонна стратегія європейських та євроатлантичних країн щодо гібридних загроз базується на принципі стримування. Ключове завдання полягає у впливі на поведінку потенційного агресора через демонстрацію сили.

Поняття «стійкості» в контексті протидії гібридним загрозам визначається як спроможність суспільства протистояти негативним впливам та зберігати державний суверенітет. Водночас «стримування» передбачає конкретні кроки для мінімізації впливу гібридних загроз на суспільство і державу.

Інтеграція цих двох концепцій забезпечує більш результативну протидію гібридним загрозам. Проте існує ризик того, що надмірна концентрація на стримуванні може послабити суспільну стійкість, оскільки заходи з обмеження

гібридних загроз можуть призвести до звуження громадянських свобод та послаблення демократичних засад.

Інтеграція принципів стримування та стійкості створює оптимальний баланс між протидією гібридним загрозам та підтриманням життєздатності суспільства [43].

У контексті безпеки Євроатлантичного регіону, ЄС та НАТО виступають провідними міжнародними організаціями. Хоча їхні мандати та обов'язки різняться, вони тісно співпрацюють у сфері безпеки та оборони. Враховуючи комплексність гібридних загроз, які потребують міжгалузевої та міжорганізаційної взаємодії, делегування певних повноважень з протидії гібридним загрозам від ЄС до НАТО видається доцільним та перспективним. Це підтверджується низкою факторів, включаючи потенціал підвищення результативності боротьби з гібридними загрозами, оптимізацію використання наявних інструментів та ресурсів, покращення координації, розширення міжнародної співпраці та вдосконалення інформаційного обміну.

Гібридна війна вимагає скоординованих дій різних секторів та інституцій. Зважаючи на відмінності у функціях та повноваженнях ЄС і НАТО, передача частини відповідальності щодо протидії гібридним загрозам до НАТО може посилити ефективність спільних зусиль через синергію їхніх можливостей.

Обидві організації володіють різними механізмами протидії гібридним загрозам. ЄС спеціалізується на економічних важелях впливу та санкційних інструментах, які ефективні проти недержавних суб'єктів, що використовують фінансові ресурси для гібридних операцій. НАТО має у своєму розпорядженні військовий та розвідувальний потенціал, що важливо для протистояння державним акторам, які вдаються до військової агресії чи кіберзагроз. Передача певних повноважень до НАТО сприятиме збалансованому застосуванню цих інструментів.

ЄС та НАТО мають власні механізми ухвалення рішень та робочі процедури. Перерозподіл повноважень щодо протидії гібридним загрозам може оптимізувати взаємодію між організаціями та покращити координацію їхніх дій.

Транснаціональний характер гібридних загроз вимагає співпраці з третіми країнами та організаціями. Обидві структури підтримують міжнародні зв'язки, і передача частини повноважень НАТО може покращити координацію з іншими міжнародними партнерами у протидії гібридним загрозам.

Обидві організації накопичили значний масив даних про гібридні загрози та їхні джерела. Делегування певних повноважень НАТО може сприяти ефективнішому обміну цією інформацією та її використанню для запобігання та протидії гібридним загрозам.

Співпраця між ЄС та НАТО у сфері протидії гібридним загрозам потребує збалансованого підходу. При делегуванні певних повноважень від ЄС до НАТО важливо зберегти значущість ЄС у цій сфері, інтегрувавши це в загальну стратегію взаємодії між організаціями. Ефективність такої співпраці залежить від налагодженої координації між країнами-учасницями обох структур.

Гібридні загрози становлять серйозний виклик для європейської інтеграції. На сьогодні Європейський Союз визначив ключові сфери протистояння таким загрозам, включаючи інформаційну безпеку, енергетичний сектор, транспортну інфраструктуру, космічну галузь, військову сферу, охорону здоров'я, продовольчу безпеку, кіберпростір, фінансовий сектор, промисловість та суспільний вимір.

Вплив гібридних загроз на євроінтеграційні процеси проявляється у кількох аспектах:

Дестабілізація політичної ситуації: Гібридні загрози можуть спричинити політичну турбулентність у державах-кандидатах на вступ до ЄС, ускладнюючи реформи та виконання євроінтеграційних вимог, а також загрожуючи зривом референдумів щодо членства в ЄС.

Підрив суспільної довіри: Через масштабні дезінформаційні кампанії та маніпулятивні дії може знижуватися рівень підтримки євроінтеграції серед населення.

Виклики безпеці: Різноманітні форми гібридної війни, включаючи збройну агресію, кібератаки та диверсії, створюють загрози для безпеки країн-кандидатів,

що може призвести до призупинення євроінтеграційних процесів.

Економічні проблеми: Гібридні загрози можуть викликати економічну дестабілізацію через торговельні обмеження, скорочення інвестицій, зменшення туристичних потоків та інші форми економічного тиску.

Для протидії гібридним загрозам використовується комплекс інструментів на національному та міжнародному рівнях:

1. Посилення інформаційної та кібербезпеки, включаючи захист від кібератак та протидію дезінформації, із застосуванням сучасних технологій, таких як аналітика даних та блокчейн.

2. Впровадження систем раннього виявлення загроз для своєчасного реагування на потенційні ризики.

3. Підвищення обізнаності населення щодо гібридних загроз через освітні програми та налагодження ефективної комунікації між різними інституціями.

4. Застосування економічних санкцій для обмеження ресурсної бази суб'єктів гібридних загроз.

5. Розвиток міжнародної співпраці для спільної протидії гібридним загрозам.

Особливу роль відіграють нормативно-правові інструменти на державному та наднаціональному рівнях, які формують юридичне підґрунтя для протидії гібридним загрозам. Ці документи встановлюють інституційні механізми забезпечення безпеки в ЄС, визначаючи політику та стратегію протидії гібридним загрозам, включаючи заходи з кібербезпеки та комунікаційну стратегію [45].

Підсумовуючи, слід зазначити наступне гібридні загрози — це складне і багатогранне явище, що об’єднує широкий спектр інструментів впливу для досягнення стратегічних цілей. Їхнє визначення залежить від контексту застосування і суб’єкта, який використовує цей термін. У загальному розумінні, гібридні загрози характеризуються поєднанням традиційних і нетрадиційних методів впливу, використанням інформаційних, технологічних, економічних,

політичних та військових засобів, а також акцентом на слабких місцях суспільства й державних інституцій. Особливістю гібридних загроз є їхня асиметричність і непередбачуваність, а також розмитість меж між станом миру та війни, що створює так звану «сіру зону» конфлікту.

Російська агресія проти України стала яскравим прикладом гібридної війни. Вона поєднує використання військової сили, дезінформації, кібератак, енергетичного шантажу, економічного тиску і підтримки сепаратистських рухів. У західних країнах конфлікт із Росією часто сприймається як гібридний через його багатовимірний характер і прагнення вплинути на європейську безпеку.

На рівні Європейського Союзу і НАТО питання гібридних загроз викликають дедалі більшу стурбованість. Росія активно проводить деструктивну діяльність, спрямовану на послаблення європейських країн, використовуючи широкий спектр засобів впливу, включно з інформаційними кампаніями, кібератаками та економічними диверсіями. Крім того, європейські країни стикаються з терористичними загрозами, що створюють атмосферу страху і дестабілізації.

Україна за останні три десятиліття розроблює та вдосконалює власну систему національної безпеки та протидії гібридним загрозам. Ще в 1997 році була прийнята Концепція національної безпеки, яка заклала основи захисту громадян і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. Проте цей документ мав декларативний характер і лише окреслював напрями діяльності. Наступний важливий крок зроблено в 2003 році, коли прийнято Закон «Про основи національної безпеки України», який визнав громадян суб’єктами забезпечення безпеки. Закон заклав основи комплексного підходу до безпеки, але не забезпечив чітких механізмів реалізації.

Сучасний підхід до безпеки закріплено в Законі «Про національну безпеку України» від 2018 року. Він акцентує увагу на стійкості суспільства і передбачає комплексний підхід до управління загрозами, залучаючи як державні інститути, так і громадські організації. Крім того, закон встановив рамкові умови для розробки стратегій і програм у сфері безпеки.

Особливе місце у системі національної безпеки займає захист від кіберзагроз. У 2017 році Україна прийняла законодавство про кібербезпеку, яке передбачає створення реєстру критичної інфраструктури, стандарти захисту та механізми моніторингу загроз у цифровій сфері. Закон заклав основу для державно-приватного партнерства у сфері кіберзахисту.

Іншим новаторським документом став Закон «Про основи національного спротиву» від 2021 року, який визначає участь громадян у забезпеченні оборони держави, організацію руху опору та мобілізацію всіх ресурсів для захисту країни. Документ орієнтований на зміцнення стійкості суспільства та створення можливостей для стримування агресії.

Українські стратегічні документи, такі як Стратегії національної безпеки 2015 і 2020 років, зосереджуються на протидії гібридним загрозам і адаптації системи безпеки до сучасних викликів. Стратегія 2020 року запровадила поняття «стійкості» як здатності держави й суспільства ефективно адаптуватися до змін безпекового середовища. Вона також наголошує на важливості стратегічних комунікацій, медіаграмотності та розвитку партнерства між державою і громадянським суспільством.

На міжнародному рівні Україна тісно співпрацює з НАТО і Європейським Союзом для розбудови механізмів протидії гібридним загрозам. Альянс, зокрема, після 2014 року розширив своє розуміння гібридної війни, визнавши її серйозною загрозою для міжнародної безпеки. Це стимулювало впровадження нових підходів до захисту критичної інфраструктури, інформаційного простору та кібербезпеки.

Таким чином, досвід України в боротьбі з гібридними загрозами є цінним для міжнародної спільноти. Він демонструє важливість багатопланового підходу, поєднання ресурсів держави, суспільства і міжнародних партнерів для забезпечення національної безпеки та стійкості перед сучасними викликами.

РОЗДІЛ 3
ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ

3.1 Перспективи стратегічного планування у сфері національної безпеки в умовах гібридних загроз

Повномасштабне російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року стало каталізатором для остаточного визначення зовнішньополітичного курсу України, спрямованого на інтеграцію не лише в економічні, а й у безпекові європейські структури. Переважна частина українського суспільства усвідомила критичну важливість вступу до ЄС та НАТО як гарантії збереження суверенітету, територіальної цілісності та демократичного розвитку держави.

Сучасне законодавство у сфері національної безпеки потребує кращої систематизації та узгодженості. Експерти наголошують на необхідності активнішого залучення наукової спільноти та громадянського суспільства до його вдосконалення. Це допоможе підвищити суспільну підтримку безпекової політики держави, особливо в умовах російської агресії.

Важливим напрямком є також гармонізація українського законодавства з нормами ЄС та НАТО. Прийняття у 2021 році Закону «Про основи національного спротиву» стало важливим кроком у цьому напрямку, заклавши правову основу для територіальної оборони та руху опору, які відіграють значну роль у захисті держави під час поточної війни. Закон прирівнює рух опору до партизанського руху, одним із завдань якого є протидія диверсійним групам [70].

Стратегія національної безпеки України, ухвалена 14 вересня 2020 року, служить основним документом для довготермінового стратегічного планування безпеки держави. У ній окреслено три ключові принципи безпекової політики: стримування, стійкість та взаємодія. Стримування спрямоване на розбудову

оборонного потенціалу для запобігання військовій агресії. Стійкість визначається як спроможність держави та суспільства оперативно пристосовуватися до змін у безпековому середовищі та забезпечувати безперервне функціонування через мінімізацію внутрішніх і зовнішніх загроз. Взаємодія передбачає розвиток стратегічних партнерств, передусім з ЄС, НАТО та їхніми членами, США, а також прагматичну співпрацю з іншими країнами та міжнародними організаціями відповідно до національних інтересів України [28].

Загострення ситуації на східному кордоні України в середині лютого 2022 року через концентрацію російських військ спонукало Президента України до оновлення Стратегії забезпечення державної безпеки та затвердження відповідного плану заходів із залученням профільних органів безпеки.

На підставі цієї Стратегії розробляються інші документи стратегічного планування у сфері національної безпеки та оборони, які конкретизують механізми її реалізації та формування державної політики щодо захисту національних інтересів. Документ охоплює широкий спектр викликів – від кліматичних змін, демографічних проблем і COVID-19 до гібридних загроз, військових конфліктів та кібербезпеки. Проте в ньому недостатньо враховані деякі суттєві внутрішні загрози, зокрема вплив олігархів на політику, діяльність проросійських політичних сил та медіа, противники реформ та корупція в органах влади. Оскільки повністю усунути ці типові для багатьох країн загрози неможливо, державна політика у сфері національної безпеки має зосередитись на розробці механізмів адаптації до їх постійної присутності, що передбачає посилення національної стійкості.

Сьогодні стають більш помітними проблеми та перепони, які вимагають термінового розв'язання для покращення роботи державного апарату під час широкомасштабної війни та просування до європейської спільноти. Україна стикається з непростим викликом – як зберегти ефективність державного управління та запровадити необхідні воєнні обмеження, одночасно підтримуючи демократичні принципи в усіх аспектах життя суспільства та функціонування держави.

Говорячи про реформування системи державного управління, важливо розуміти, що недостатньо лише оновити управлінські методи – необхідно забезпечити прозорість, залучення громадськості до ухвалення рішень та орієнтацію на потреби населення. Особливо критичним це є у сфері безпеки та оборони, яка має вирішальне значення для збереження державності в умовах війни.

Спрямування значних коштів на оборонні потреби створює підвищені ризики їх неефективного використання та можливих корупційних схем. Крім того, оборонний сектор досі відчуває наслідки помилкових рішень у сфері безпеки, допущених протягом попередніх років незалежності, що призвело до неготовності протистояти як гібридній агресії Росії з 2014 року, так і повномасштабному вторгненню.

Ця ситуація має два виміри – матеріальний та людський. Матеріальний аспект стосується чисельності військ, їх технічного оснащення, розвитку оборонної промисловості та спроможності виробляти сучасну зброю й боєприпаси. Людський вимір охоплює готовність громадян захищати країну та всебічно підтримувати захисників. На думку експертів, російсько-українська війна показала, що попри значні інвестиції в сучасне озброєння, людський фактор залишається ключовим для успішної військової стратегії. В умовах масштабного конфлікту та мобілізації особливого значення набуває можливість використання попереднього досвіду та унікальних якостей людей.

Збройний конфлікт в Україні чітко підкреслив критичну роль міжнародної дипломатії та співробітництва між демократичними країнами у сфері національної безпеки. У цьому контексті Україна позиціонує себе як держава, що активно захищає демократичні принципи, права людини та міжнародне право. Своїми діями Україна демонструє взаємозв'язок між глобальними, регіональними та національними аспектами безпеки.

Наша країна не лише трансформує власну безпекову стратегію, але й впливає на формування нових міжнародних безпекових стандартів. Яскравим прикладом цього є формат Рамштайн, який об'єднав 50 розвинених держав для

підтримки України в протистоянні російській агресії. Подібним чином діють і санкції проти Росії, запроваджені провідними країнами світу, особливо групою G-7.

Водночас конфлікт виявив суттєві недоліки в роботі міжнародних організацій, зокрема ООН, які не змогли ефективно запобігти та протидіяти агресії. Це вказує на необхідність глобального реформування міжнародних інституцій та правових норм для посилення їх ефективності у протидії агресії та тероризму. Досвід України підкреслює важливість впровадження нового комплексного підходу до безпеки, що поєднує політичні, культурні та військові аспекти.

Російсько-українська війна також виявила значний розрив між теоретичними безпековими концепціями та практичним застосуванням сучасних військових технологій. Особливо це помітно у сфері використання дронів, де відбулися суттєві зміни: від концепції дистанційної війни до тактичного застосування на полі бою; від обмеженого використання недержавними суб'єктами до масштабного державного застосування; від складних футуристичних проєктів до практичного використання доступних технологій з оптимальним співвідношенням ціни та ефективності.

Ці зміни мають важливі наслідки для державної політики безпеки. З позитивного боку, спостерігається активізація розробки та виробництва дронів, що виражається у створенні «армії дронів» та появі численних стартапів (понад 200 українських компаній залучені до виробництва різних типів БПЛА для ЗСУ, спрощено процедури їх прийняття на озброєння). Проте, питання масового, стандартизованого виробництва БПЛА потребує системної державної підтримки на всіх етапах – від розробки до організації виробництва [44].

Останній аспект може бути критичним для національної безпеки України, адже Російська Федерація робить акцент саме на масовому виробництві БпЛА за участю держави. Адже ми вже стикнулись з масовим застосуванням ворогом такої зброї проти цивільних об’єктів, особливо енергетичної інфраструктури. Наприклад, тільки 25 листопада 2023 року російські агресори використали

близько 75 дронів для масованого обстрілу столиці України – Київа задля руйнації цивільної інфраструктури, залякування населення, виснаження сил та засобів протиповітряної оборони.

Російсько-українська війна суттєво впливає на розвиток інформаційної та кібернетичної безпеки. У цьому контексті країна-агресор часто вдається до асиметричних методів ведення війни, використовуючи дезінформацію, неправдиві новини та маніпуляції для досягнення військових цілей. Ці дії спрямовані на залякування населення окупованих територій та викривлення причин конфлікту як для міжнародної спільноти, так і для власних громадян. Натомість Україна зосереджується на поширенні достовірної інформації та розбудові позитивних відносин із міжнародними партнерами. Критичним питанням залишається роль інтернет-простору як потенційного інструменту зміцнення безпеки або джерела конфліктів у контексті глобальної, регіональної та національної безпеки. Варто відзначити стрімкий розвиток концепції мережево-центричної війни в умовах поточного конфлікту.

Дворічний досвід війни призвів до несподіваних висновків щодо кібербезпеки, які потребують перегляду існуючих концепцій. Зокрема, виявилось, що кібератаки на українську цифрову інфраструктуру мали обмежену ефективність завдяки підтримці партнерів та впровадженій національній стратегії кібербезпеки. Фізичні атаки на центри обробки даних стимулювали перехід до хмарних технологій, які стали альтернативним засобом захисту критичних систем. Стабільність телекомунікацій забезпечується переважно через супутникові мережі та мобільні енергетичні установки. Примітно, що глобальні технологічні компанії набули статусу впливових гравців, вперше застосувавши цифрову блокаду однієї сторони конфлікту при одночасній підтримці іншої.

Вивчення міжнародних практик забезпечення національної безпеки та її державного управління набуває особливої ваги для України в умовах повномасштабної агресії РФ, спрямованої на знищення української державності, культури та ідентичності.

Необхідність дослідження світового досвіду управління у сфері національної безпеки обумовлена динамічними змінами геополітичної ситуації, впливом глобалізації на суспільні відносини та зростаючим взаємозв'язком між національною та міжнародною безпекою. Впровадження передових практик є ключовим фактором удосконалення державного управління у сфері національної безпеки України. Аналіз міжнародного досвіду дозволить краще зрозуміти ефективні моделі управління та механізми взаємодії між національними та міжнародними безпековими інституціями [43].

Імплементація міжнародного досвіду є ключовим фактором у розбудові ефективної системи публічного управління та адміністрування, що здатна адекватно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати належний рівень захисту громадян, суспільних інститутів і державних структур. Центральну роль у координації безпекової політики на глобальному рівні відіграє Рада Безпеки ООН, до складу якої входить 15 держав. Згідно з положеннями Статуту ООН від 1945 року, саме на цей орган, поряд з окремими державами та іншими міжнародними інституціями (включаючи Генеральну Асамблею ООН та регіональні організації), покладено основну відповідальність за підтримку міжнародного миру та безпеки.

Показовим є приклад Польщі, яка здійснила успішний перехід від участі в Організації Варшавського договору до членства в НАТО. При цьому країні вдалося зберегти цінні напрацювання попереднього періоду, зокрема професійний військовий персонал, основу правоохоронних органів та спецслужб. Водночас Польща послідовно дотримувалася курсу на інтеграцію до ЄС та НАТО, що сприяло модернізації її безпекової політики. Країна адаптувала національне законодавство до норм ЄС, а в 2013 році ухвалила Стратегію розвитку системи національної безпеки до 2022 року. У 2020 році документ було оновлено з урахуванням викликів пандемії Covid-19 та подальшої російської агресії проти України. Примітно, що стратегія вже тоді визначала Росію як загрозу, враховуючи її агресивні дії проти Грузії та України.

Хоча деякі експерти, як-от А. Голуб, вважають, що польська стратегія

національної безпеки орієнтована передусім на суспільні інтереси, а не на політичні сили, це твердження викликає певні сумніви. Безперечно, громадська думка має велике значення – наприклад, 80% поляків підтримують значні оборонні видатки. Проте безпекова політика Польщі суттєво визначається її членством у міжнародних організаціях, насамперед ЄС та НАТО. Як член ЄС, Польща має враховувати загальноєвропейські безпекові підходи та захищати інтереси всього союзу. Щодо НАТО, ситуація складніша, оскільки політику альянсу формують кілька ключових держав, але гарантії колективної безпеки від НАТО є важливим фактором у формуванні польської безпекової стратегії [55].

Членство Польщі в трансатлантичних та європейських організаціях відіграє ключову роль у формуванні її безпекової стратегії. Це створює подвійний ефект: необхідність враховувати вимоги цих інституцій, одночасно отримуючи від них безпекові гарантії в сучасних мінливих умовах.

На регіональному рівні Польща бере активну участь у двох стратегічних об'єднаннях. Перше – формат Бухарест-9 (B9), що охоплює дев'ять східноєвропейських країн-членів НАТО: Польщу, Румунію, країни Балтії (Естонію, Латвію, Литву), а також Болгарію, Угорщину, Словаччину та Чехію. Цей формат посилює представництво інтересів східного флангу в Альянсі.

Друге об'єднання – Ініціатива трьох морів (TSI), яка включає ті ж країни плюс Австрію, Словенію та Хорватію. TSI зосереджується на розбудові інфраструктурних зв'язків між північними та південними регіонами у транспортній, енергетичній та цифровій сферах. Хоча ініціатива має економічне спрямування, її проєкти також сприяють посиленню енергетичної безпеки та покращенню військової мобільності в регіоні.

Стратегія безпеки Польщі базується на чотирьох фундаментальних елементах: утвердження позицій у міжнародній системі безпеки, захист національної ідентичності та культурної спадщини, забезпечення соціально-економічного розвитку та безпека громадян [65].

У контексті внутрішньої безпеки польська влада визначає низку потенційних загроз: політичні кризи, що можуть порушити державне

управління; збої в економічній та соціальній системах; порушення конституційних прав; погіршення соціальних умов; демографічні виклики; екологічні проблеми; природні та техногенні катастрофи; енергетичні кризи. При цьому, хоча стратегія узгоджується з принципами НАТО та європейської безпеки, наголошується на необхідності розвитку власного оборонного потенціалу, не покладаючись виключно на союзників [64].

Ключові національні інтереси Польщі у сфері безпеки охоплюють: гарантування незалежності, територіальної цілісності та суверенітету; захист громадян; розвиток міжнародного порядку, заснованого на співпраці та міжнародному праві; збереження національної ідентичності та культурної спадщини; створення умов для збалансованого соціально-економічного розвитку та захист довкілля.

З 2020 року Польща визначає головною загрозою своїй безпеці імперські амбіції Росії, які проявляються через комплексні підривні дії, включаючи кібернетичні атаки та поширення неправдивої інформації. Така тактика має на меті підірвати стабільність західних держав та створити розбіжності між союзниками, при цьому уникаючи прямого військового протистояння. Важливо зазначити, що Польща розглядає свою безпеку як невід'ємну частину безпеки НАТО, особливо підкреслюючи гібридні загрози з боку Росії, спрямовані на дестабілізацію Альянсу [63].

Ескалація війни в Україні загострила питання російської загрози. В цих умовах для Польщі критично важливо посилювати свою присутність в структурах НАТО та ЄС, а також розвивати двосторонні відносини з ключовими регіональними партнерами. Керівник Польського інституту міжнародних справ С. Дембський відзначає, що агресивна політика Росії перетворила Польщу на найпотужнішу державу східного флангу НАТО, яка відіграє важливу роль у стримуванні не лише Росії, але й Китаю.

Президент А. Дуда займає прагматичну позицію, визнаючи важливість України у захисті європейського простору та підтримуючи її прагнення до членства в НАТО. Він наголошує, що вступ України до Альянсу підвищить

безпеку Польщі, відсунувши східний фланг НАТО далі на схід. Крім того, НАТО отримає потужного військового партнера з унікальним бойовим досвідом та передовими технологіями, особливо у сфері безпілотних систем.

У сфері національної безпеки Польща приділяє особливу увагу новим технологічним викликам, включаючи штучний інтелект, безпілотні системи та високоточну зброю далекого радіусу дії. Країна активно підтримує розвиток міжнародних норм поведінки в кіберпросторі та посилює співпрацю з партнерами по НАТО та ЄС у сфері кібербезпеки. Особлива увага приділяється протидії гібридним загрозам через координацію зусиль з союзниками [63].

Сучасний розвиток технологій, включаючи 5G мережі, квантові технології, нанотехнології та штучний інтелект, відкриває нові можливості для розвитку оборонного потенціалу держави.

У контексті керування національною безпекою Польщі ключовим документом виступає Стратегія національної безпеки, яка окреслює основні напрямки безпекової політики, визначає геополітичні орієнтири та потенційні загрози.

Стратегія має політичний характер, оскільки розробляється Радою Міністрів і затверджується Президентом. У її створенні беруть участь численні державні органи, включаючи Президента, Прем'єр-міністра, профільні міністерства (оборони, закордонних справ, внутрішніх справ), спецслужби та інші відомства. До розробки Стратегії 2020 року було залучено 16 міністерств.

Такий підхід демонструє, що національна безпека у Польщі є спільною відповідальністю всього уряду, де кожен орган робить свій внесок у формування ефективної безпекової політики.

Президент Польщі здійснює загальний нагляд за сферою безпеки. Згідно з Законом про оборону Батьківщини від 2022 року, він:[66].

- надає рекомендації до Стратегії національної безпеки
- затверджує Стратегію
- надає рекомендації щодо оборонної підготовки
- видає стратегічні оборонні директиви

Як Верховний головнокомандувач Збройних Сил, Президент у мирний час керує армією через міністра оборони. Він призначає начальника Генштабу та командувачів родів військ, а під час війни – верховного головнокомандувача.

При Президенті діє дорадчий орган – Рада національної безпеки, а практичну роботу здійснює Бюро національної безпеки (БНБ). БНБ, очолюване Державним секретарем, виконує широкий спектр завдань:

– розробляє концепції управління національною безпекою
– аналізує стратегічні документи
– моніторить безпекову ситуацію
– оцінює діяльність збройних сил та державних органів
– готує висновки щодо правових актів у сфері безпеки
– аналізує внутрішні загрози
– надає висновки щодо використання збройних сил та призначення вищого командного складу

Така структура забезпечує комплексний підхід до управління національною безпекою Польщі, де кожен елемент системи має чітко визначені повноваження та механізми взаємодії.

Рада Міністрів Польщі виступає ключовим органом державного управління, який разом із Президентом відповідає за сферу державної оборони. Очільник Ради міністрів виконує такі функції [64]:

– здійснює керівництво роботою Кабінету Міністрів
– наглядає та узгоджує роботу міністрів
– керує державним адміністративним апаратом
– контролює діяльність органів місцевої влади
– встановлює компетенції Міністра внутрішніх справ
– очолює Колегію секретних служб

Основними державними структурами, що забезпечують оборону та внутрішню безпеку Польщі, є Міністерство національної оборони та Міністерство внутрішніх справ і управління. Перше відомство займається стратегічним плануванням оборонних заходів та протидією зовнішнім загрозам.

Друге відповідає за внутрішній правопорядок, безпеку громадян та координацію безпекових заходів з іншими структурами.

Міністр внутрішніх справ має широкі повноваження, серед яких: забезпечення громадського порядку, охорона кордонів, міграційний контроль, управління кризовими ситуаціями, цивільна оборона, протипожежний захист, ліквідація наслідків стихійних лих, нагляд за рятувальними службами, захист діяльності органів влади, запобігання правопорушенням, керівництво підпорядкованими структурами та інформування прем'єр-міністра про стан безпеки.

В країні функціонує Національний Центр Керування – важлива установа, що координує дії під час надзвичайних ситуацій, природних катастроф чи терористичних загроз. Центр забезпечує взаємодію між різними службами та громадськими організаціями у системі національної безпеки.

Особливу роль відіграє Національна Агенція Кібербезпеки, значення якої постійно зростає. Ця спеціалізована структура відповідає за розробку та впровадження заходів із захисту інформаційних ресурсів від кіберзагроз. Агенція була створена у відповідь на зростання ризиків у кіберпросторі та потребу посилення захисту цифрової інфраструктури.

Агенція виконує комплексні завдання з моніторингу кіберпростору, аналізу загроз, розробки стандартів безпеки, навчання персоналу та міжнародної співпраці у сфері кібербезпеки. Вона тісно взаємодіє з іншими відомствами та організаціями для забезпечення ефективного захисту інформаційних систем та швидкого реагування на кіберінциденти [55].

Агенція активно співпрацює з різними установами для розробки та впровадження технологічних і стратегічних ініціатив, спрямованих на виявлення та протидію кіберзагрозам, а також відновлення роботи інформаційних систем після атак.

Отже, нинішнє законодавство у сфері національної безпеки, хоч і постійно оновлюється, потребує подальшої систематизації та вдосконалення. Особливого значення набуває гармонізація українського законодавства з нормами

ЄС і НАТО.

Попри значну увагу до викликів, Стратегія має певні недоліки. У документі недостатньо враховані внутрішні загрози, такі як корупція, діяльність проросійських політичних сил, вплив олігархів та противників реформ. Ці фактори мають постійний характер, тому державна політика має зосереджуватися на механізмах адаптації до таких загроз та посиленні національної стійкості.

У період війни особливу роль відіграє реформування системи державного управління. Україна стикається зі складним викликом: необхідно підтримувати демократичні принципи, водночас впроваджуючи воєнні обмеження та ефективно використовуючи оборонний бюджет.

Національна безпека також залежить від розвитку оборонної промисловості. В умовах сучасного конфлікту важливим є як технічне оснащення Збройних сил, так і готовність громадян підтримувати оборону країни. Російсько-українська війна підкреслила значення людського фактору: мобілізація, бойовий дух і попередній досвід громадян відіграють вирішальну роль.

Досвід України засвідчив, що навіть у період повномасштабної агресії можна забезпечити стійкість телекомунікаційних систем через інноваційні технології, такі як хмарні сервіси та супутникові мережі.

Україна продовжує використовувати міжнародний досвід у розбудові національної безпеки. Приклад Польщі, яка успішно інтегрувалася до НАТО та ЄС, доводить важливість адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів. Польща також активно взаємодіє з іншими східноєвропейськими країнами в межах форматів «Бухарест-9» та «Ініціатива трьох морів», розвиваючи оборонну та інфраструктурну співпрацю.

Таким чином, стратегічне планування у сфері національної безпеки України є багатогранним процесом, що включає реформування управлінської системи, модернізацію оборонної промисловості, розвиток міжнародної співпраці та адаптацію до нових викликів. Успішна реалізація цих напрямків

забезпечить Україні належний рівень захисту в умовах сучасних гібридних загроз.

3.2 Шляхи вдосконалення публічного управління у сфері національної безпеки та протидії гібридним загрозам

Розгляньмо детальніше європейські безпекові інструменти, які підтримують національну стійкість України. Європейський Союз побудував свою безпекову архітектуру на двох основних стовпах: Спільній зовнішній політиці та політиці безпеки (CFSP) і Спільній політиці безпеки та оборони (CSDP). Ці політики підкріплюються комплексом взаємопов'язаних інструментів, включаючи дипломатичні зусилля, гуманітарну підтримку, партнерську співпрацю, екологічні ініціативи, захист прав людини, економічні механізми та торговельні відносини.

Європейська глобальна стратегія у сфері зовнішньої політики та безпеки, прийнята в листопаді 2016 року, націлена на посилення обороноздатності ЄС через поглиблення військової співпраці між країнами-членами та вдосконалення механізмів подолання криз. Ключовими елементами стратегії є зміцнення стійкості, комплексний підхід до вирішення конфліктів та розвиток стратегічної автономії [69].

Для реалізації стратегії в грудні 2016 року було затверджено план впровадження безпеки та оборони, який визначає три головні пріоритети: протидію зовнішнім загрозам і кризам, посилення можливостей партнерів та забезпечення безпеки ЄС і його громадян.

Для досягнення поставлених цілей впроваджено кілька ключових механізмів. Координований щорічний оборонний огляд (CARD) забезпечує прозорість оборонних витрат, інвестицій та досліджень на рівні ЄС, що дозволяє ефективніше виявляти прогалини, поглиблювати співпрацю та оптимізувати

оборонні видатки.

Важливим інструментом є Постійне структуроване співробітництво (PESCO), започатковане Лісабонською угодою. З грудня 2017 року майже всі члени ЄС (крім Данії та Мальти) беруть участь у цій ініціативі. Початковий список із 17 проєктів розширився до 60 і охоплює навчання, розвиток спроможностей та підвищення оборонної готовності.

Для покращення антикризового управління у червні 2017 року створено Осередок військового планування та поведінки (MPCC) при Військовому штабі ЄС. Цей орган відповідає за стратегічне планування та реалізацію невиконавчих військових місій в рамках CSDP, забезпечуючи швидке та скоординоване реагування ЄС на виклики

Європейський фонд миру представляє собою унікальний позабюджетний механізм ЄС, спрямований на підтримку миру, запобігання конфліктам та посилення безпеки на міжнародній арені. Створений у 2021 році, цей інструмент дає можливість фінансувати військові та оборонні ініціативи в рамках спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, замінивши попередні програми Athena та African Peace Facility.

Фінансування фонду на 2021-2027 роки встановлено на рівні 5,692 млрд євро за поточним курсом, з поступовим збільшенням річного бюджету від 420 млн євро в 2021 році до 1,132 млрд євро у 2027 році. Розмір внесків країн-учасниць розраховується на основі їхнього валового національного доходу. У грудні 2022 року було схвалено додаткове фінансування у розмірі 2 млрд євро на 2023 рік, з можливістю подальшого збільшення на 3,5 млрд євро до 2027 року. В березні 2023 року загальний бюджет фонду було збільшено до 7,979 млрд євро.

На спільному засіданні міністрів закордонних справ і оборони ЄС 20 березня 2023 року було схвалено триступеневий план, представлений Жозепом Борреллем та Тьєррі Бретоном, щодо термінового забезпечення України артилерійськими боєприпасами через наявні запаси та спільні замовлення.

Щодо військової підтримки України, важливим кроком стало створення місії EUMAM. Ініціатива була обговорена лідерами ЄС 7 жовтня 2022 року,

затверджена міністрами 17 жовтня та офіційно запущена 15 листопада того ж року [67].

Основні завдання місії EUMAM включають:

– Проведення військових навчань для підвищення боєздатності українських підрозділів

– Забезпечення сучасним військовим обладнанням та технікою

– Вдосконалення військової інфраструктури

– Надання стратегічних консультацій щодо військового планування

– Зміцнення систем кібербезпеки військових об'єктів

Всі ці заходи спрямовані на посилення обороноздатності та підвищення професійного рівня Збройних Сил України для ефективного захисту територіальної цілісності держави.

Європейський Союз запровадив програму військової допомоги Україні з головною метою – допомогти країні захистити свої законні кордони та реалізувати державний суверенітет, особливо в контексті захисту мирного населення під час збройного конфлікту. Програма зосереджується на таких ключових напрямках:

– Захист кордонів: забезпечення України необхідними ресурсами для охорони своїх територій від зовнішніх загроз. Це включає навчальні програми та технічне оснащення для посилення прикордонного контролю та повернення окупованих територій;

– Державний суверенітет і безпека громадян: сприяння Україні у здійсненні повноцінного державного управління та гарантування безпеки цивільних осіб в умовах військового протистояння. Програма передбачає навчання з дотримання міжнародного гуманітарного права та захисту прав людини;

– Взаємодія та зв'язок: налагодження ефективної співпраці між військовими підрозділами та міжнародними партнерами для досягнення узгодженої стратегії дій;

– Захист інформаційного простору: розвиток спроможностей у сфері

кіберзахисту та протидії інформаційним загрозам, включаючи боротьбу з дезінформацією.

Програма розрахована на дворічний термін із бюджетом 106,7 мільйонів євро. Вона відкрита для участі інших країн та координуватиме двосторонню допомогу від держав-членів ЄС та партнерів.

Що стосується України, то після початку російської агресії у 2014 році виникла потреба не лише модернізувати систему безпеки, але й розробити комплексний підхід до національної стійкості. У 2021 році Президент України, як голова РНБО, підписав указ про створення національної системи стійкості.

Затверджена Концепція національної стійкості визначає критично важливі елементи системи:

– Безперебійна робота державних органів та їх інституційна спроможність;

– Захист та надійність критичної інфраструктури, включаючи постачання життєво необхідних ресурсів, транспортне сполучення, кібербезпеку, комунікаційні системи, правопорядок та медичне обслуговування;

– Дієва система цивільного захисту в умовах військових загроз та надзвичайних ситуацій;

– Готовність до управління масовими переміщеннями населення;

– Стійкість суспільства до інформаційних впливів;

– Стабільність економіки та фінансової системи, забезпечення неперервності ключових бізнес-процесів.

Розглянемо різні підходи до визначення концепції «національна стійкість» та її особливості в українському контексті.

Згідно з офіційним указом, національна стійкість трактується як спроможність державної влади та суспільства ефективно протистояти різноманітним загрозам, пристосовуватись до змін у безпековому середовищі та швидко відновлюватися після кризових ситуацій, забезпечуючи безперервне функціонування держави.

О. Резнікова, працюючи в рамках Національного інституту стратегічних

досліджень, пропонує визначення, яке фокусується на здатності державних систем і структур протидіяти загрозам, адаптуватися та забезпечувати неперервність роботи навіть під час криз. Проте її підхід не включає громадян як активних учасників формування національної стійкості [15].

С. Пирожков пропонує збалансованіше визначення, наголошуючи на важливості співпраці держави та суспільства у протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, при цьому зберігаючи основні цінності та інституції, забезпечуючи відновлення після будь-яких агресивних дій [61].

Важливо відзначити, що «національна стійкість» є унікальним українським концептом, що відображає специфіку українського досвіду протистояння зовнішній агресії. У західній науці частіше використовується термін «резильєнтність», який описує здатність системи відновлюватися після стресових впливів. У контексті державного управління це означає спроможність держави разом із суспільством протистояти агресивним впливам та відновлюватися після них.

Узагальнюючи, національну стійкість можна визначити як здатність держави та нації протистояти різноманітним загрозам, зберігаючи курс на досягнення стратегічних цілей. Важливо розрізняти національну стійкість та національну безпеку, де остання зосереджується переважно на військовому аспекті та територіальній цілісності. Національна стійкість охоплює ширший спектр сфер: економічну, політичну, гуманітарну, інформаційну, екологічну тощо. Вона спрямована не лише на реагування на загрози, але й на формування превентивного «імунітету» проти них.

За стратегією НІСД, національна стійкість включає три компоненти: збереження статус-кво, стійкість на межі можливостей та стійкість для оновлення. В сучасних українських реаліях особливо актуальними є останні два аспекти, оскільки паралельно з протидією загрозам необхідно планувати відновлення, особливо на деокупованих територіях.

У контексті розбудови національної стійкості України в рамках Європейської системи безпеки центральним викликом постає необхідність

протистояти гібридним загрозам, особливо з боку Росії. Це вимагає комплексного підходу, що охоплює різні безпекові виміри [68].

Ключовими напрямками протидії таким загрозам виступають:

1. Захист інформаційного простору через посилення спроможностей протистояти дезінформації та розвиток систем контрпропаганди
2. Посилення кіберзахисту держави від потенційних атак
3. Підготовка як цивільного населення, так і військових через навчання реагуванню на різні прояви гібридної агресії
4. Налагодження ефективної взаємодії між цивільними та військовими структурами
5. Розвиток міжнародної кооперації, особливо з партнерами з ЄС

Варто зазначити, що в сучасних умовах традиційні механізми гарантування безпеки, засновані лише на політичних заявах окремих держав, втрачають ефективність. Натомість актуалізується значення військово-політичних блоків, членство в яких передбачає взаємні зобов'язання щодо надання допомоги. Хоча участь у таких альянсах не є абсолютною гарантією безпеки, вона забезпечує суттєву військову та фінансову підтримку, що у поєднанні з власною обороноздатністю значно посилює захищеність держави.

У самому Європейському Союзі визнають зростаючу складність та багатовимірність сучасних безпекових викликів, протистояти яким окремі держави не здатні самотужки. Це зумовлює потребу в системі колективної безпеки, яка може реалізовуватися через два основні формати: НАТО або автономну європейську систему безпеки.

Співробітництво між ЄС та НАТО залишається фундаментальним елементом європейської безпекової архітектури та втілюється через низку спільних декларацій і практичних механізмів взаємодії. Ця співпраця базується на принципах відкритості, прозорості та взаємної поваги до автономності прийняття рішень кожною організацією.

Водночас спостерігається тенденція до посилення самостійної ролі ЄС у безпековій сфері, де НАТО розглядається більше як стратегічний партнер у

військовій площині, тоді як ЄС концентрується на протидії гібридним загрозам. Створення нового безпекового форуму ЄС має на меті покращити координацію з іншими міжнародними організаціями, включаючи НАТО, ООН, ОБСЄ, АС та АСЕАН, для ефективнішого реагування на спільні виклики.

Інтеграція України до Північноатлантичного альянсу представляє собою надзвичайно важливий стратегічний напрямок, що має на меті суттєве посилення національної безпеки та поглиблення міжнародної співпраці. Членство в НАТО відкриває перед Україною широкі можливості для модернізації та вдосконалення оборонного сектору, особливо в контексті сучасних геополітичних викликів та загроз. Такий крок дозволить не лише зміцнити військовий потенціал держави, але й забезпечити надійну систему колективної безпеки.

Координований щорічний огляд з питань оборони (CARD) виступає ключовим механізмом оборонної співпраці в межах Європейського Союзу. Цей інструмент забезпечує систематичний обмін інформацією між країнами-членами щодо їхніх оборонних бюджетів та планів військових витрат. Такий підхід дозволяє:

– Виявляти прогалини у військовому потенціалі
– Підвищувати рівень координації між країнами-членами
– Оптимізувати використання фінансових ресурсів
– Досягати значної економії коштів через спільні проекти
– Уникати дублювання військових програм

Створення Європейського оборонного фонду (EDF) стало важливим кроком у розвитку європейської оборонної політики. Цей фонд забезпечує фінансування:

– Спільних оборонних досліджень
– Розробки нових військових технологій
– Програм модернізації військового потенціалу
– Інноваційних оборонних проектів

Варто відзначити, що Європейський Союз посідає друге місце у світі за обсягом оборонних видатків, що свідчить про серйозність намірів щодо

забезпечення колективної безпеки.

У контексті потенційного залучення України до європейської безпекової архітектури можна виділити взаємовигідні аспекти такої співпраці:

Для України:

– Отримання надійних безпекових гарантій
– Доступ до передових військових технологій
– Можливість модернізації збройних сил
– Інтеграція в європейську систему колективної безпеки

Для Європейського Союзу:

– Посилення східного флангу європейської безпеки
– Залучення країни з унікальним бойовим досвідом
– Розширення можливостей протидії сучасним загрозам
– Зміцнення загальноєвропейської системи оборони

Спільна політика безпеки та оборони ЄС (СПБО) являє собою комплексний механізм, що охоплює різноманітні аспекти забезпечення безпеки. За останні роки було впроваджено численні інноваційні інструменти та заходи, спрямовані на підвищення ефективності спільних дій. До ключових компонентів інструментарію ЄС належать:

– Активна дипломатична діяльність
– Програми гуманітарної допомоги
– Проекти співробітництва у сфері розвитку
– Ініціативи з протидії кліматичним змінам
– Захист прав людини
– Механізми економічної підтримки
– Формування збалансованої торговельної політики

Особливістю підходу ЄС є здатність гнучко комбінувати різні інструменти залежно від специфіки конкретної ситуації чи кризи. Такий багатовимірний, адаптивний підхід, відомий як Інтегрований підхід ЄС, знайшов своє відображення в Глобальній стратегії ЄС.

Важливим кроком у розвитку європейської безпекової політики стало

створення Європейського фонду миру (EPF). Цей інноваційний механізм покликаний подолати наявні обмеження щодо фінансування заходів військового та оборонного характеру з бюджету ЄС. Функціонуючи як позабюджетний інструмент, EPF забезпечує:

– Фінансування операційної діяльності в рамках Спільної зовнішньої політики
– Підтримку військових та оборонних ініціатив
– Підвищення гнучкості у реалізації закордонних операцій
– Розширення можливостей ЄС у сфері кризового реагування
– Посилення ефективності міжнародних місій

Така багаторівнева система безпекової співпраці створює потужний фундамент для протидії сучасним викликам та загрозам, забезпечуючи стабільність та мир у європейському регіоні.

У контексті європейської безпекової архітектури важливо підкреслити, що військові операції становлять лише частину широкого спектру інструментів ЄС, спрямованих на комплексне врегулювання сучасних безпекових викликів. Особливу увагу варто звернути на розгортання одинадцяти цивільних місій у країнах-партнерах, які відіграють критично важливу роль у багатьох аспектах безпеки. Ці місії зосереджують свою діяльність на таких ключових напрямках як:

– вдосконалення систем управління кордонами
– превентивна діяльність щодо запобігання конфліктам
– протидія організованим злочинним угрупованням
– боротьба з контрабандною діяльністю
– сприяння реформуванню секторів національної безпеки
– здійснення моніторингу функціонування судової системи
– забезпечення дотримання принципів верховенства права

Значним досягненням у розвитку європейської системи безпеки стало створення PESCO (Постійного структурованого співробітництва). Ця інноваційна структура представляє собою практичний механізм, який надає

державам-членам ЄС можливість поглиблювати свою співпрацю у конкретних оборонних та безпекових проектах. PESCO демонструє практичне втілення прагнення ЄС до посилення власної оборонної спроможності та координації дій між країнами-учасницями.

Особливої уваги заслуговує концепція військової мобільності, яка була розроблена та впроваджена завдяки тісній взаємодії між країнами ЄС та їхніми партнерами по НАТО. Ця концепція має фундаментальне значення для:

– забезпечення ефективної координації військових сил держав-членів
– проведення спільних військових навчань
– організації тренувальних програм
– здійснення оперативного розгортання військ у третіх країнах за необхідності

Європейський Союз також приділяє значну увагу зміцненню стійкості через розвиток компетенцій державних службовців у сфері протидії гібридним загрозам. Це реалізується через діяльність спеціалізованого Центру передового досвіду з протидії гібридним загрозам та впровадження системи раннього попередження про дезінформацію.

У контексті протидії гібридним загрозам особливо важливим є розробка EU Hybrid Toolbox – комплексного інструментарію, спрямованого на виявлення та нейтралізацію широкого спектру гібридних загроз. Планується, що цей інструментарій включатиме спеціальні механізми протидії маніпулюванню інформацією та зовнішньому втручанню. Для України, яка постійно стикається з гібридними атаками з боку агресора, участь у цьому проекті може стати важливим кроком у посиленні власних захисних механізмів та зміцненні національної стійкості.

Варто наголосити, що сучасне бачення ЄС щодо України як потенційного партнера у спільному безпековому просторі знайшло своє відображення у «Стратегічному компасі Європейського Союзу» 2022 року. Цей документ підкреслює безпрецедентну єдність у підтримці України в її протистоянні російській агресії та визначає важливість розбудови потужного та спроможного

ЄС у сфері безпеки та оборони. При цьому наголошується, що така розбудова відбуватиметься у тісній координації з НАТО, яке залишається основним гарантом колективної безпеки для своїх членів.

Така позиція ЄС відкриває для України нові можливості для інтеграції в європейський безпековий простір та посилення власних оборонних спроможностей через активну участь у спільних проектах та ініціативах. Це особливо важливо в контексті протидії сучасним гібридним загрозам та забезпечення комплексної безпеки держави. «Стратегічний компас» представляє собою фундаментальну ініціативу країн-учасниць Європейського Союзу, розроблену для формування чіткого бачення та визначення стратегічного напрямку спільної оборонної та безпекової політики ЄС. Цей документ має особливе значення для розуміння та протидії актуальним загрозам і викликам, з якими стикається європейська спільнота як у найближчій перспективі, так і в середньостроковому періоді [51].

Структурно «Стратегічний компас» базується на чотирьох ключових опорах:

1. Партнерство – розвиток міцних союзницьких відносин та співпраці
2. Інвестування – забезпечення належного фінансування безпекових ініціатив
3. Дія – впровадження конкретних заходів та механізмів
4. Забезпечення – створення надійної системи безпекових гарантій

Документ покликаний надати відповідь на широкий спектр сучасних викликів, включаючи:

– Загострення геополітичного протистояння між світовими державами
– Посилення економічної конкуренції на глобальному рівні
– Стрімкий розвиток технологій та пов'язані з цим ризики
– Поширення дезінформації та інформаційні війни
– Кліматичні зміни та їх вплив на безпеку
– Зростання регіональної та глобальної нестабільності

Важливою віхою стало прийняття «Стратегічного компасу» в березні 2022

року. Через рік, у березні 2023 року, відбулося спільне засідання міністрів закордонних справ та оборони країн ЄС, де було проведено ґрунтовний аналіз досягнутих результатів та визначено пріоритетні напрямки подальшої роботи за всіма чотирма основними напрямками.

Сучасна стратегія ЄС, розрахована до 2025 року, визначає чотири фундаментальні пріоритети:

1. Формування перспективного безпекового середовища;
2. Протидія новітнім загрозам;
3. Антитерористична діяльність та боротьба з організованою злочинністю;
4. Розбудова потужної європейської безпекової екосистеми;

Особливу увагу приділено питанню міжнародної співпраці та обміну інформацією для ефективної протидії злочинності та забезпечення справедливості. Посилення мандату Європолу та подальший розвиток Євроюсту розглядаються як ключові інструменти для досягнення цих цілей. Важливим аспектом залишається також співпраця з партнерами за межами ЄС для забезпечення всебічного обміну інформацією та доказами.

Фундаментальне розуміння безпекових загроз та методів їх нейтралізації відіграє визначальну роль у формуванні суспільної резильєнтності. Це базове положення набуває особливої актуальності в контексті сучасних викликів, з якими стикається Україна.

Вітчизняні дослідники у сфері безпеки та міжнародних відносин наголошують на особливому значенні економічного і валютного союзу як одного з наріжних каменів європейської системи безпеки. Таке твердження ґрунтується на комплексному аналізі переваг, які надає економічна та фінансова інтеграція з Європейським Союзом. Серед ключових варто відзначити:

– Посилення економічної стабільності держави
– Мінімізацію валютних ризиків
– Створення сприятливого клімату для притоку закордонних інвестицій

– Можливість впровадження передових європейських практик управління

Європейський досвід становить неоціненне джерело знань для проведення всеосяжних реформ в Україні, охоплюючи політичну, економічну та правову сфери. При цьому важливо підкреслити, що інтеграція з європейським економічним простором не обмежується лише отриманням доступу до масштабного ринку ЄС. Ключовим аспектом є імплементація глибинних структурних перетворень, спрямованих на:

1. Підвищення стандартів життя населення
2. Оптимізацію роботи державних інституцій
3. Впровадження європейських норм у різних сферах суспільного життя
4. Модернізацію системи державного управління

Економічна інтеграція з ЄС також служить потужним каталізатором для розвитку політичного діалогу та поглиблення взаєморозуміння між Україною та країнами-членами ЄС. В умовах сучасних геополітичних викликів така співпраця набуває особливого значення, забезпечуючи міжнародну підтримку України та зміцнюючи її позиції на міжнародній арені.

Особливої уваги заслуговує питання енергетичної безпеки як критично важливого компонента національної стійкості. Європейський Союз демонструє комплексний підхід до зміцнення енергетичної безпеки, що включає:

Диверсифікацію джерел енергопостачання через:

1. Розвиток відновлюваної енергетики (вітрової, сонячної, біопаливної)
2. Підтримку власного видобутку енергоресурсів
3. Розширення географії імпорту енергоносіїв

Досвід зими 2022-2023 років яскраво продемонстрував критичну важливість надійного енергопостачання для функціонування всіх сфер життєдіяльності держави. Особливо гостро постало питання диверсифікації джерел енергопостачання та зменшення залежності від російських енергоресурсів, що історично становила одну з найбільших вразливостей

України.

Інтеграція України до європейського енергетичного ринку відкриває широкі перспективи для:

1. Забезпечення стабільного енергопостачання
2. Технологічної модернізації енергетичного сектору
3. Впровадження європейських стандартів енергоефективності
4. Розвитку альтернативної енергетики
5. Залучення інвестицій у енергетичну інфраструктуру

Розвиток національної стійкості України у співпраці з європейськими безпековими інструментами є стратегічно важливим для забезпечення стабільності країни в умовах сучасних викликів. Європейський Союз, побудувавши безпекову архітектуру на основі Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (CFSP) і Спільної політики безпеки та оборони (CSDP), надає Україні суттєву підтримку, спрямовану на зміцнення її обороноздатності та стійкості до гібридних загроз.

У цьому контексті Європейська глобальна стратегія, прийнята у 2016 році, визначає основні напрями безпеки: протидію зовнішнім загрозам, підтримку партнерів та забезпечення безпеки громадян ЄС. Для реалізації цих завдань створено такі інструменти, як Координований щорічний оборонний огляд (CARD) і Постійне структуроване співробітництво (PESCO). Вони сприяють підвищенню прозорості оборонних витрат, ефективності співпраці та спільному розвитку військових спроможностей.

Особливу увагу приділено Європейському фонду миру (EPF), створеному в 2021 році. Він фінансує ініціативи з підтримки миру та посилення безпеки, зокрема й військові програми для України. Бюджет фонду постійно зростає, що свідчить про його стратегічну значущість.

У контексті української безпеки ключовими стали військові навчальні місії, такі як EUMAM, які забезпечують модернізацію Збройних Сил України, удосконалення інфраструктури та зміцнення кібербезпеки. Водночас ЄС підтримує гуманітарну, економічну та інформаційну стійкість України через

багатовимірні програми співпраці [39].

Національна система стійкості, затверджена Україною у 2021 році, інтегрує європейські підходи та зосереджується на захисті критичної інфраструктури, забезпеченні функціонування державних органів, готовності до надзвичайних ситуацій і протидії інформаційним загрозам. Ця концепція має свої особливості у порівнянні із західною ідеєю «резильєнтності», адже враховує специфіку українського досвіду протистояння російській агресії.

Співпраця України з ЄС і НАТО сприяє вдосконаленню оборонного сектору, модернізації військових технологій і посиленню спроможності протистояти гібридним загрозам. При цьому розробка комплексних стратегій дозволяє країні не лише реагувати на загрози, але й створювати превентивні механізми.

Україна має значний потенціал для подальшої інтеграції в європейську безпекову систему, що відкриває нові можливості для модернізації оборонних спроможностей, а також забезпечує надійні гарантії колективної безпеки. Це вимагає продовження реформ у секторі безпеки та оборони, а також активізації міжнародної співпраці на основі європейських стандартів і принципів.

ВИСНОВКИ

В результаті виконання магістерського кваліфікаційної роботи було досліджено особливості системи забезпечення національної безпеки та запропоновано шляхи вдосконалення публічного управління у сфері національної безпеки та протидії гібридним загрозам. Таким чином, це дозволило зробити наступні висновки:

1. Вивчено теоретичні засади публічного управління у сфері національної безпеки. Дослідження теоретичних аспектів дозволило визначити основні концептуальні підходи до публічного управління у сфері національної безпеки, які базуються на інтеграції державних і недержавних суб'єктів, стратегічному плануванні, системному аналізі загроз і ризиків. Було окреслено, що публічне управління у цій сфері забезпечує координацію різних організацій та інституцій для досягнення стійкого безпекового середовища, а також гармонізацію законодавчих і управлінських практик із міжнародними стандартами.

Дослідження підтвердило, що публічне управління є важливим інструментом забезпечення національної безпеки, заснованим на принципах законності, прозорості та адаптивності до сучасних викликів.

2. Досліджено ретроспективу розвитку поняття гібридна війна та окреслено нормативно-правове забезпечення публічного управління у сфері національної безпеки. Ретроспективний аналіз поняття гібридної війни показав, що це явище має глибокі історичні корені, але у сучасних умовах набуло нових рис через поєднання військових, економічних, інформаційних та кіберзагроз. Нормативно-правове забезпечення публічного управління у сфері національної безпеки було проаналізовано через призму законодавчих актів України та їх відповідності сучасним викликам, що дало змогу виявити прогалини та окреслити напрями для вдосконалення.

Аналіз ретроспективного досвіду показав, що розвиток системи

національної безпеки відбувається циклічно, під впливом зовнішніх і внутрішніх загроз, серед яких сучасна гібридна війна посідає центральне місце. Це вимагає переосмислення ролі державних інститутів і впровадження інноваційних підходів у управління.

Встановлено, що наявна нормативно-правова база в Україні потребує вдосконалення з метою більш ефективної адаптації до сучасних викликів. Успішний міжнародний досвід показав важливість інтеграції стратегічного планування, міждержавної співпраці та використання сучасних технологій. Український досвід також підтвердив, що ключовими аспектами протидії гібридним загрозам є синергія військових, дипломатичних і інформаційних заходів, підкріплена активною підтримкою громадянського суспільства.

3. Проаналізовано український та міжнародний досвід реагування та протидії гібридним загрозам. Аналіз досвіду України у протидії гібридним загрозам виявив ключову роль міжвідомчої взаємодії, зокрема на рівні органів влади, Збройних Сил та громадянського суспільства. Вивчення міжнародного досвіду, зокрема практик НАТО та ЄС, дозволило визначити ефективні стратегії і механізми, які можуть бути адаптовані до українських реалій, зокрема у сферах кібербезпеки та інформаційної протидії.

4. Визначено перспективи стратегічного планування у сфері національної безпеки в умовах гібридних загроз. Стратегічне планування у сфері національної безпеки має базуватися на системному прогнозуванні ризиків, впровадженні гнучких управлінських рішень та використанні новітніх технологій. Встановлено, що ефективна реалізація стратегічних завдань можлива через посилення спроможностей органів управління, створення дієвих механізмів реагування та інтеграцію європейських і євроатлантичних стандартів у систему планування.

5. Запропоновано шляхи вдосконалення публічного управління у сфері національної безпеки та протидії гібридним загрозам. Сформульовано рекомендації щодо вдосконалення публічного управління у сфері національної безпеки, які включають створення адаптивної системи реагування на виклики,

розробку інноваційних інструментів управління, удосконалення законодавчої бази та посилення міжнародної співпраці. Особливу увагу приділено необхідності підвищення інформаційної стійкості суспільства та розвитку кібербезпеки.

Обґрунтовано необхідність впровадження інноваційних механізмів управління, зокрема цифрових інструментів, для підвищення оперативності реагування на загрози. Також виділено ключові напрямки вдосконалення: удосконалення правової бази, розробка національних і регіональних стратегій, що враховують специфіку гібридних загроз, та підвищення професійної підготовки управлінських кадрів. Особливу увагу приділено необхідності побудови ефективної системи моніторингу, яка дозволяє вчасно ідентифікувати ризики та адаптувати заходи реагування.

Слід сказати, що публічне управління у сфері національної безпеки має бути динамічним, інноваційним та орієнтованим на сучасні виклики. Гібридні загрози потребують інтегрованого підходу, який передбачає ефективну взаємодію державних органів, міжнародних партнерів та громадянського суспільства. Вдосконалення стратегічного планування, нормативної бази та технологічної підтримки є ключовими для забезпечення стійкості національної безпеки в умовах глобальних і регіональних загроз.

З огляду на результати дослідження, можна зробити висновок, що ефективність публічного управління у сфері національної безпеки залежить від комплексного підходу до формування системи управління. Це передбачає не лише удосконалення існуючих інструментів, але й активну інтеграцію нових методів, які враховують динамічні зміни у безпековому середовищі. Особливо актуальним є створення системи раннього попередження та реагування на гібридні загрози, яка б базувалася на аналізі великих даних та використанні штучного інтелекту.

Робота також підкреслює важливість розвитку міжсекторального партнерства. Ефективне публічне управління у сфері національної безпеки повинно базуватися на синергії зусиль державного, приватного секторів і

громадянського суспільства. Це включає не лише консультації та обмін інформацією, але й активне залучення громадян до прийняття рішень і розробки стратегій протидії загрозам.

Ще одним важливим висновком є необхідність посилення міжнародної співпраці. У сучасному світі жодна держава не може забезпечити свою безпеку ізольовано. Співробітництво у форматі міжнародних альянсів і коаліцій, таких як НАТО, а також обмін досвідом і технологіями між країнами, є запорукою ефективної протидії гібридним загрозам.

Нарешті, для сталого вдосконалення публічного управління потрібен постійний моніторинг результативності впроваджених рішень. Це передбачає регулярний аналіз виконання стратегічних планів, оцінку ризиків та адаптацію підходів до нових викликів. Такий підхід дозволить не лише зміцнити національну безпеку України, а й створити передумови для довгострокової стабільності та розвитку в умовах глобальної нестабільності.

Таким чином, результати дипломної роботи підтверджують необхідність системного вдосконалення публічного управління у сфері національної безпеки України. Сучасні гібридні загрози, які включають інформаційні атаки, кіберзлочинність, економічний тиск та інші форми негласного впливу, вимагають від управлінських структур підвищення адаптивності та спроможності швидко реагувати на виклики.

У процесі дослідження визначено такі ключові напрями вдосконалення публічного управління:

1. Поглиблення стратегічного планування. Необхідно розробляти довгострокові стратегії, які враховують багатовимірний характер гібридних загроз. Стратегічне планування має базуватися на глибокому аналізі ризиків, прогностичних моделях та залученні міжнародного досвіду.

2. Оптимізація нормативно-правового забезпечення. Законодавча база повинна бути постійно актуалізована відповідно до сучасних викликів. Особливу увагу слід приділяти законодавчим аспектам кібербезпеки, протидії дезінформації та регулюванню публічно-приватного партнерства у сфері

безпеки.

3. Зміцнення інституційної спроможності. Органи публічного управління мають бути забезпечені ресурсами, технологіями та кадровим потенціалом для ефективної реалізації своїх функцій. Особливої уваги потребує підготовка фахівців, здатних працювати у кризових умовах та впроваджувати інноваційні підходи.

4. Розвиток комунікаційної стратегії. Для зниження впливу інформаційних атак важливо створювати прозорі механізми інформування населення та розвивати медіаграмотність громадян.

5. Інтеграція технологій. Впровадження сучасних інформаційних систем, штучного інтелекту та технологій великих даних дозволить автоматизувати процеси моніторингу, аналізу та прийняття управлінських рішень.

Отже, виконане дослідження має практичну значущість і може бути використане для формування державної політики у сфері національної безпеки. Подальші дослідження у цій галузі доцільно зосередити на детальному вивченні взаємодії держави з міжнародними організаціями, а також на аналізі соціальних аспектів впровадження інноваційних підходів до управління у сфері безпеки.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Акімов А. Нормативно-правове регулювання сфери безпеки і оборони України в частині ефективного функціонування органів державної влади України. *Наукові перспективи (Naukovì perspektivi)*, 2023. №12 (42).

2. Мирна Н. В., Білоконь М. В. Європейська інтеграція та протидія гібридним загрозам: виклики та перспективи. *Теорія та практика державного управління*. 2023. Вип. 1 (76). С. 107–122.

3. Білоконь М.В., Мирна Н.В. Екологічна безпека в умовах гібридних загроз та зовнішньої агресії. *Наукові перспективи: журнал*. 2024. № 1(43). С. 81-100.

4. Білоконь М. В. Гібридні загрози та інституційна ентропія в домені публічного управління. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти Ч.1*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.) ; у 2-х ч. Ч. І. Дніпро : ДДУВС, 2024. 740 с. С. 139-141.

5. Білоконь М.В. Конвенційна фаза гібридної війни чи гібридна – конвенційної? *Публічне управління XXI століття: в умовах гібридних загроз* : зб. наук. матер. XXII Міжнар. наук. конгресу. Х. : ННІ "Інститут державного управління" Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2022. С. 63–66.

6. Бутенко, М. П. «Види, способи і типи правового регулювання.» *Актуальні питання державотворення у аспекті євроінтеграційних процесів в Україні*. КНУТД, 2016.

7. Герасимов В. Цінність науки у передбаченні. *Військово-промисловий кур'єр*. 2013. № 8 (476). С. 27-37.

8. Герасимов В. Світ на гранях війни. *Військово-промисловий кур'єр*. 2017. № 10 (674). С. 15-20.

9. Герасимов В. Світ на гранях війни. *Військово-промисловий кур'єр*.2017. № 10 (674). С. 15-20.

10. Беззубов Д.О. Проблеми теорії публічного адміністрування в сфері забезпечення національної безпеки. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право*, 2018, 5: 45-49.

11. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (укр/рос) : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 08.06.1977: станом на 8 груд. 2005 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 01.11.2024).

12. Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні : Указ Президента України від 05.03.2019 № 53/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text (дата звернення: 01.11.2024).

13. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 13.01.1993 : станом на 16 жовт. 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text (дата звернення: 01.11.2024).

14. Кодекс цивільного захисту України : Кодекс України від 02.10.2012 № 5403-VI : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text (дата звернення: 01.11.2024).

15. Криштанович М. Ф., ті інш. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія. Львів: Сполом. 2020.

16. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 01.11.2024).

17. Коропатнік І.М. Правове регулювання функціонування Збройних сил України. *Наука і правоохоронна діяльність*. 2016. № 3 (33). С. 106–110.

18. Лисецький Ю.М., та інш. Виникнення і еволюція гібридних воєн. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*, 2021. № 90. С 159-168.

19. Лобко В.В. Сучасний стан та проблеми правового забезпечення

національної безпеки в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, 2022. №30.

20. Про Стратегічний оборонний бюлетень України : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 20.08.2021 : станом на 21 верес. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0063525-21#Text (дата звернення: 01.11.2024).

21. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13.07.2000 № 1908-III : станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14#Text (дата звернення: 01.11.2024).

22. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV : станом на 8 лип. 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text (дата звернення: 01.11.2024).

23. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII : станом на 28 черв. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text (дата звернення: 01.11.2024).

24. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text (дата звернення: 01.11.2024).

25. Про Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та юрисдикцію Європейського суду з прав людини : Лист Вищ. госп. суду України від 18.11.2003 № 01-8/1427 : станом на 22 квіт. 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1427600-03#Text (дата звернення: 01.11.2024).

26. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 01.11.2024).

27. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text (дата звернення: 01.11.2024).

28. Про внесення змін до рішення Ради національної безпеки і оборони

України від 14 грудня 2020 року, уведеного в дію Указом Президента України від 14 грудня 2020 року № 564-27т : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 28.01.2021 : станом на 30 січ. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-21#Text (дата звернення: 01.11.2024).

29. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» : Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text (дата звернення: 01.11.2024).

30. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 12.02.2007 № 105/2007 : станом на 29 трав. 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007#Text (дата звернення: 01.11.2024).

31. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України» : Указ Президента України від 08.06.2012 № 389/2012 : станом на 29 трав. 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389/2012#Text (дата звернення: 01.11.2024).

32. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 : станом на 16 верес. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#Text (дата звернення: 01.11.2024).

33. Про Стратегію воєнної безпеки України : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 25.03.2021 : станом на 27 берез. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0022525-21#Text (дата звернення: 01.11.2024).

34. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року: Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 11.08.2021 : станом на 13 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21#Text (дата звернення: 01.11.2024).

35. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки : Розпорядж.

Каб. Міністрів України від 04.08.2021 № 907-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-р#Text (дата звернення: 01.11.2024).

36. Про Стратегію кібербезпеки України : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 27.01.2016 : станом на 18 берез. 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003525-16#Text (дата звернення: 01.11.2024).

37. Про Стратегію національної безпеки України : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 14.09.2020 : станом на 16 верес. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text (дата звернення: 01.11.2024).

38. Патерило, І. В. Адміністративно-правові інструменти діяльності публічної адміністрації України.: Дис…. докт. юрид. наук 12.07 (2015).

39. Хряпинський А. Сфери впливу та інструменти реалізації гібридних загроз: моделі та механізми. 2022. DOI: https://doi.org/10.26565/1992-2337-2022-2-06 (дата звернення: 01.11.2024).

40. Хробуст М. М. Публічне адміністрування у сфері національної безпеки України : кваліфікаційна робота : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» / Поліський нац. ун-т, каф. економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління ; наук. кер. Данкевич Є. М. – Житомир, 2023. http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/13356 (дата звернення: 01.11.2024).

41. Сидорук С. В. Гібридні загрози та європейська система безпеки. *Архів кваліфікаційних робіт (2019-2020÷ 2022-2023 н. р.)*, 2020.

42. Рубан А. В. Державне управління у сфері національної безпеки України 25.00. 05. 2019.

43. Карамишев Д., Соболь Р., Мирна Н., Євдокимов В.. Вплив гібридних загроз на сучасну національну безпеку України. 2023.

44. Кормич Л. Основні параметри, моделі і технології національної безпеки України в контексті сучасних викликів і загроз. *Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри: матеріали III Міжнародної*

науково-практичної інтернет-конференції (м.Одеса, 30 листопада 2023 р.) / за заг.ред. С.В. Ківалова. Одеса , 2023.

45. Панько А., Пивовар М. Удосконалення державного управління у сфері національної безпеки України: цілі, виклики та стратегія. *Сучасний конституціоналізм та євроінтеграційні процеси в Україні (Збірник матеріалів учасників П'ятої міжнародної науково-практичної конференції)* / Львів: ПП Видавництво БОНА, 2023. 274 с.: 267.

46. Пашинський В. Й. Адміністративно-правове забезпечення оборони держави: визначення поняття та структури. *Основні напрями розвитку системи публічного адміністрування: колективна монографія.* Одеса: Видавничий дім Гельветика. 2018.

47. Підковенко О. П. Проблемні аспекти нормативно-правового забезпечення режиму національної безпеки. *Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки держави: тези III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ* (Vol. 26, pp. 94-97).

48. Помаза-Пономаренко А., Новіков В.О. Шляхи трансформації інституційних механізмів публічного управління в україні: від інформаційних загроз до гібридних війн. 2023.

49. Пилипчук В. Г., Доронін І. М. Право національної безпеки та військове право: теоретичні та прикладні засади становлення і розвитку в Україні. *Інформація і право,* 2018. №2. С. 62-72.

50. Попович К. В. Гібридна війна як сучасний спосіб ведення війни: історичний та сучасний виміри. *Науковий вісник ужгородського університету.* Серія: історія, 2016. № 2. С. 75-79.

51. Шевчук Ю.В. Європейський досвід управління у сфері національної безпеки: кейс Польщі. 2023.

52. Чернецька В. О. Передумови та фактори виникнення гібридної війни. *The 8 th International scientific and practical conference «Science and technology: problems, prospects and innovations» (May 11-13, 2023) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2023. 522 p.* (p. 386).

53. Національна безпека Польщі: виклики і можливості. URL: https://novapolshcha.pl/article/nacionalna-bezpeka-polshi-vikliki-i-mozhlivosti (дата звернення: 01.11.2024).

54. Чуб С.В. Механізми прийняття державно-управлінських рішень у сфері національної безпеки в сучасній Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. 2023.

55. Голуб А. Стратегія національної безпеки Республіки Польща та політичний характер виконавчої влади в Польщі. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, 2022, № 4 (64). С. 12-21.

56. Bajarūnas E.. Addressing hybrid threats: Priorities for the EU in 2020 and beyond. *European View*, 2020. №19(1), 62-70.

57. McKew M. The Gerasimov Doctrine. *POLITICO Magazine*. 05.09.2017. URL: https://www.politico.com/magazine/story/2017/09/05/gerasimov- 392 doctrine-russia-foreignpolicy-215538 (last accessed: 01.11.2024).

58. Kresin O. Протидія гібридним загрозам в українському законодавстві. *Foreign trade: economics, finance, law, 2022*. № 120.1. P. 4-17.

59. Joint Framework on countering hybrid threats a European Union response: Joint communication to the European Parliament and the Council. 2016. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018 (last accessed: 01.11.2024).

60. Кресін О. В. Основні види гібридних загроз для України в умовах іноземної агресії та правові основи забезпечення конструктивної взаємодії інститутів держави і суспільства. У кн.: Пирожков С. І., Шемшученко Ю. С., Скрипнюк О. В. та ін. Державно-правові основи реалізації стратегії національної стійкості в умовах існування гібридних загроз для Української держави і суспільства: аналітична записка. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2021. (в друці).

61. .Пирожков С. І., Божок Є. В., Хамітов Н. В. Національна стійкість (резильєнтність) країни: стратегія і тактика випередження гібридних загроз.

ВісникНАНУкраїни. 2021. №8.

62. Aviv I., Ferri Uri. Russian-Ukraine armed conflict: Lessons learned on the digital ecosystem. *International Journal of Critical Infrastructure Protection, 2023.* № 43.

63. Rushing B. L. Hunte K. The Human Weapon System in Gray Zone Competition. *Journal of Advanced Military Studies,* 2023. №14(1), P. 255–271.

64. Misiuk A. Role of public administration in the field of state defense. *Przegląd Nauk o Obronności.* 2017. No 3. P. 31-5212. Płaczek J. Propozycja nowej strategii bezpieczeństwa narodowego RP. Przegląd Geopolityczny. 2023. No 44. s. 54-70.

65. Poland's New National Security Strategy: The Potential for Regional Leadership, Cooperation and Cohesion on NATO's Eastern Flank. URL: https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/polands-new-national-security-strategy-potential-regional-leadership-cooperation-and-cohesion-natos (last accessed: 01.11.2024).

66. Polish security and defence policy after the election – no revolution expected. URL: https://pulaski.pl/polish-security-and-defence-policy-after-the-election-no-revolution-expected/ (last accessed: 01.11.2024).

67. Nikolaiev K., Chub S. Tools of the european security system in the modern strategy of national stability of ukraine. *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum*, *1*.

68. Бєльська Т., Лашкіна М. Архетипи сучасності: український вимір. *Публічне урядування, 2019. №* 3 (18). С. 59-74.

69. Countering hybrid threats URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/countering-hybrid-threats_en (last accessed: 01.11.2024).

70. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX : станом на 20 черв. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text (last accessed: 01.11.2024).